

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

— © — Budapest, február hó 5. — © —

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adának vissza

Krónika.

A nagy felfordulás.

— febr. 3.

Ha Magyarországnak nem is, de sok magyarnak jó most, hogy a mi országunk nem oly egy pontból kormányzott, mint például Franciaország. Rettenetes volna a pusztítás, amit az emberek emberi és magános életében a mostani politikai fölfordulás okozna. A párturalom, mely a parlamentarizmussal s az alkotmányossággal együtt jár, olyan, mint a Jókai híres viziszörnyetege, mely az ősi tenger mélyéből egy kicsit fölvetődött sütkérezni a víz színére, sőt a háta gerincze valamelyest ki is emelkedett a hullámokból. Mi az ilyen szörnyetegnek ezer vagy száz-ezer esztendő? mi egyéb neki a nappal meg az éjszaka váltakozása, mint a mi szemünknek a fény váltakozó rezgése? — egyszóval a perc, melyre felvetődött, emberi számítás szerint sok ezer esztendő, melynek rendjén a hátát belepte az iszap, az iszaptól élet támadt, az élet megnyergelte az ember, ki dolgozott, vesződött, furt, faragott, pusztított és alkotott az új világban, míg egyszer, valami kút vagy tárna furása közben oly mélyre talált lefurni, hogy a szörnyeteg elevenébe furt bele s az összerázkódva hirtelen leszállt a tenger mélyébe s vele sülyedt a hátán kivirágzott világ... Minálunk a szabadelvűpárt uralma ilyen »hátmenti« világ volt, melyen az emberek örökévalósággra rendezkedtek be. Olyan régóta tartott, hogy a mai nemzedék idegei számára világ kezdetétől fogva meglévőnek tetszett, s oly mozdulatlan erőben állt, hogy csak a világ végével lehetett egyben elgondolni a végét. S most egyszerre felborult és lesülyedőben van a semmiségbe. Ez több a politikai eseménynél: ez természeti katasztrófa.

*

A felserdülésnek s az életbelépésnek egyik legszörnyűbb kiábrándulása az az észrevevés, hogy nincs az életben biztosított pálya. A kis gyerek oly szépen elgondolja, hogy ő király lesz vagy kéményseprő, s azt hiszi, hogy azt csak akarni kell, s ha aztán az ember meglett királynak vagy kéményseprőnek, holta napjáig biztos keresete van belőle. Irtózatossá válik, hogy észreveszi, hogy elsőbb a munkára és keresetre való alkalom lutri, mely ezer egyformán jogos és alkalmas közül csak háromszáznak esik részül, aztán meg hogy állást, kenyeret, hivalt és vagyont

nem megszerezni kell a legnagyobb erő, hanem megtartani. Hatfelől kell az embernek bebiztosított lennie, hogy nyugodt lehessen élete és kenyeré felől, s hogy, ha egyik falat kiesik a szájából, a többi öttel ki tudja bőjtölni, míg újra hozzájut. Mentül gazdagabbak s fejlettebbek az országok, annál több ilyen biztosítéka van az egyes ember kenyerének, s a gazdasági s a politikai élet elkerülhetetlen válságait annál jobban ki tudják bőjtölni. Mentül szegényebbek az országok, annál több ember tolong a politika körül, hogy valami kézen-közön az állam tartsa el. Ez a tolongás megvan Franciaországban is, Amerikában is, és megvan — Franciaországban minden kormánybukáskor, Amerikában minden elnökváltozáskor — a nagy felfordulás, melynek rendjén az egyik felekezet emberei kiesnek a kenyér mellől, hogy a másik felekezet emberei üljenek helyükbe. Ám ezek gazdag közéletetek, ahol az embereknek egyéb életforrásuk is van, mint a politikai hatalom, ugyis mint magánembereknek, ugyis mint ellenzéki vagy kisebbségi csoportnak, melynek csakugy megvannak a maguk husosfazekai, bankjai, ujságvállalatai, pénzügyi érdekszövetkezetei, mint a kormányon levő pártnak. Franciaországban vagy Amerikában a megbukott miniszternek vagy a kibukott képviselőnek nem kell elmennie koldusnak, s többnyire akad kenyeré egyéb is. Már Szerbiában vagy Bulgáriában avagy Spanyolországban rettenetes a helyzetük. Szerbiában akárhányszor megesett, hogy az új miniszter kinevezte bukott elődjét ugyanabba a miniszteriumba napidijának, s nem lehet tudni: kárörömből tette-e, hogy gyönyörködjék megaláztatásán, vagy irgalomból, mert megesezt szíve még ellenségén is, avagy okos számításból, hogy hasonló esetben hasonló jószággra kötelezze.

*

A mi országunk ezekben a tekintetekben annyival közelebb áll Szerbiához, mint Franciaországhoz, amennyivel a mappán van közelebb az egyikhez s van messzebb a másiktól. Nagyon, nagyon szegények vagyunk, s e szegénységünkön s annak nyomorúságain nem változtat, hogy magunk vagyunk az oka, mert az utóbbi negyven esztendő békessége közepett s az átkos dualizmus védelmében Magyarországnak minden módja és alkalma megvolt arra, hogy kifejlődjék s meggazdagodjék. Koldusszegénységünk közepett mintegy természetes kialakulás volt, hogy a nincsetlenség s a boldogulni akarás az állam kasszája körül tolongjon, s a politika s a politikán belül a kormánypártiság természetes menedéke legyen a szegényen születetteknek vagy a tönkrementeknek. Akármennyit lármáztunk és tüzel-

tünk is a panama és a korrupció ellen: e tüzelés komoly és őszinte majdnem csakis a mágnások részéről volt, kiknek egyfelől többnyire idegbeli örökségük a lelki hidegség, s akik, másfelől, a maguk ellátottságában, nem ismerik az élet állandó enyhítő körülményét: a nyomoruságot. Biztos vagyok benne, hogy akik husz esztendő óta a legvadabban izgattak a panamisták s a busos fazék körül inventárlódott mamelukok ellen, a január huszonhatodikára következett reggelen, a kibukottak névsorát olvasva s a kormánynyal együtt hulló sokakra, minden fajtájukra gondolva, nem egy névnel összeszorult a szívük: miből él majd meg ez a szegény ember? Azt hiszem, ez a momentum sehol nyugaton úgy bele nem játszik a politikába, mint nálunk. Képviselővé lett jó embereinket úgy üdvözzük, mint egyebütt az olyat szokás, aki megütötte a főnyereményt — a képviselőségéből kibukottakra pedig úgy nézünk, mint a tönkrement emberre. Ha jól megfontolom: ez a momentum volt a titka a szabadelvűvé lett Deák-párt természetellenesen hosszú uralmának. Abban Szerbia vagyunk, hogy szegények vagyunk, de abban már nem vagyunk Szerbia, hogy ne vennők szívünkre egész társadalmi rétegek elbukását és tönkremenetelét. Az óriás szabadelvű párt s a roppant, szétágazó kormány szervezet az elszegényedett nemesség s a feltörekvő polgárság majdnem valamennyi támogatásra szorulóit magába szítta, s ellátta őket a miniszteriumokban, a bankokban, a vármegyéknel, az ujságoknál. Hogy lehetett volna komolyan rendszerváltozásra gondolni, mikor ezzel fél országra való magyar ember válik kenyeretlenné? A magyar politikai hevület ostromolta a pártot, de a jó magyar szív lehütötte az ostromot. Mondom, még szerencse, hogy a mi országunk nem annyira centralizált és államított ország, mint a francia, sem viszont önkormányzatában és gazdasági intézményeiben is annyira egységes párturalom alatt álló, mint Amerika, mert így mégis voltak kenyeretlenné, akiket a szabadelvű uralom nem tudott ellátni, s a kénytelenség rászoritotta őket arra, hogy egyebütt keressenek és találjanak boldogulást. Irtóztatós volna, ha nem így volna, s most az uralkodó párt elbukásával nálunk is embert cserélne az udvarhölgyeken kezdve a minisztereken át le a legutolsó ajtónállóig, bakterig és bankigazgatósági tagig és tollnokig minden hivatal és kenyér.

Többek közt ezért, e gazdasági okon sem hiszek abban, hogy most az ellenzék csakugyan mindenestül hatalomra jut s a régi uralom csakugyan mindenestül elpusztul. Ez minálunk lehetetlen, valameddig magyar ember testvérenek nézi a magyar embert. Okvetlenül valami kompromisszumos uralom fog elkövetkezni, annak kell elkövetkeznie, mert nálunk a társadalmi s a magános élet nem elég gazdag arra, hogy ennyi hirtelen kenyeretlenné lett embert el tudjon tartani, s a politikának ehhez okvetlen hozzá kell járulni a magáéból. Az erkölcs is olyan fényűzés, amire csak a gazdagnak telik, s a mi szegény-ségünket kötelezi az irgalom erkölcstelensége.

Kádár.

Sárgarózsa.

Midőn a hó mindent beföd
S lelkekre száll a téli köd,
Bolyongok holt utcák során —
S emlékeim tündértávan
Reszketve ring egy halovány,
Bús sárga rózsá képe.

Itt-ott egy árnyék elsuhan,
Oly nesztelen, oly nyomtalan.
Honnan, hová, nem tudni már.
Így száll a költöző madár,
Borús vidékről szebb határ
Virágzó erdejébe.

S tapodva, hajh! tovább, tovább,
Csak hóba', fagyba' jár a láb,
Csak messze, messze még a nap,
Az éj, az éj mind zordonabb,
És mind fakóbb, mind távolabb
A sárga rózsá képe...

Martos Ferencz.

Vásott fogak.

Irtá: SZÁNTÓ KÁLMÁN.

I.

Pongrácz Ferencz a második belgyógyászati klinikának volt már évek óta első alorvosa s a társai úgy néztek, mint aki egyetlen hivatott örököse a valamikor megüresedő tanári katedrának. Ő maga sokkal kevésbé érezte magát annak. Reggeltől-estig végezve a maga elég terhes foglalkozását, valóságos rettegés fogta el, mikor az elvégzett munkájára gondolt: ki tudja, hány embernek rontotta meg a testét vagy rövidítette meg az életét? Fölidézte ugyan maga elé s látta is azokat a fölragyogó arcokat, amelyek valósággal megkönnyebbültek, ha csak az ágyukhoz lépett s számon tartotta mindazokat, akiket gyógyultan elbocsátott a keze alól, — de mindezeket, meg volt róla győződve, a *hitük* gyógyította meg s nem az ő tudománya. Egy emberre gondolt igaz áhitattal, a professzorára, aki szerinte is tudott, viszont véghetetlen irigységgel a gyakorló kollegáira, akik mertek gyógyítani. Ő mind kevésbé mert. Néha erősebben elfogta a kétség s olyankor szenvedélyes mohósággal nekiesett a könyveinek s újra meg újra végigbúvtá, amit a tudományáról a világ minden nyelvén összeirtak. Talán még tudósabb, de magabizóbb nem lett tőle.

Egy kis legényszállása volt a klinika tövében s annak a falai éppen beszélhettek volna vak kétségbeesésről, istenkáromló hitetlenségről. Elég józanul tudta magát megítélni s a neuraszténia különböző fajtáit fölismerni; már gyógyította volna is magát, hacsak hitt volna egy cseppet a gyógyító szereiben. Egyszer panaszkodott a professzorának, az kinevette s azt ajánlotta neki, hogy házasodjék meg. Azt nem tette. Volt neki egy menedéke, a muzsika. A dolgozószobájában zongora állott s Beethoven, Grieg, Saint-Saens jobb barátai voltak, nem nevelték ki, hanem enyhítették és magához térítették.

Akkor lépett közbe az asszony, egy színésznő képében. Bajos lenne most már megállapítani, hol találkoztak. Pongrácz járatos volt mindenféle hangversenyekre, szín-

házakba, de talán mégse ezeken a helyeken, inkább valami színészvizsgán vagy effélén láthatta a leányt először. Zenében sohasem volt megelégedve semmivel, de muzsikális szenvedélye most elragadta s Molnár Julisban — így hitták a kisasszonyt — valami kivételes tehetséget vélt fölfedezni. Már most meg kell jegyezni, hogy Molnár Julisnak — semmi mást nem tekintve — csakugyan volt egy szembetűnő nagy tulajdonsága, a szépsége. Szép volt a kis bestia, tudniillik fiatal, üde és rugalmas, testének megvolt az a hibátlan tagoltsága és teljes egészsége, melyet a mi asszonyainkban elég ritkán találni s melyet ő benne se beteges örökség meg nem rontott, se szenvedély és mámor ki nem kezdett. Nagyon ártatlan tekintete s rendkívül szűzies ajka volt — vannak ilyen ajkak — s az ajkai közül két pompás fogor villogott elő, apró, hegyes, éles, opálos fényű gyöngyfogak, szóval abszolút fogak, melyekre rá lehetett ismerni, hogy nyilvánvalóan bájos kis rokokópaloták megrágására s kedves kis briliáns riviérek ropogtatására teremtetek. Egyetlen egy fogacska sem tört volna belé már most se, ámbár a gazdájuk még nem tudott róla. A Pongrácz Ferencz különben megbízható ítéletében éppen az volt a gyanus, hogy a természetnek valóságos megtévelyedése lett volna, ilyen fogak mellé még kivételes művészi tehetséget is adományozni. Kevés lett volna akkor csakugyan az ó- és újvilág együttvéve, hogy keresztülrága az egészset.

Pongrácz Ferencz nagyokat mondott neki a vizsga után, miket a leány primadonnás mosolylyal s a fogai villogtatásával köszönt meg s nyomban el is felejtett, noha Pongrácz a legbensőbb meggyőződéssel mondta valamennyit. Maga Pongrácz azonban még otthon is sokat és sokáig elmélkedett róla és mind kétségtelenebbé vált előtte, hogy neki ezzel a hölgygyel — gondolatban így emlékezett róla — közelebről is meg kell ismerkednie.

Az első látogatását éppen alkalmas időben tette. A kisasszony hangos szóvitában volt a szobaasszonyával, aki egyszersmind a gardedámja is volt, bizonyos hátrálékos elszámolások miatt s apró tenyerével hiába verdeszt előtte egy fél iv papirost, erősen magyarázván, hogy minden kifizetetlen tartozásnak teljes biztosítéka az a szerződés, melyben a Délvidéki szintársulat ezidőszerinti igazgatója Molnár Julist havi harminczöt forintért a karszemélyzet egyik csillagának szerződtette.

— Igen, ha a kisasszony magával visz, — bizonykodott a hitetlen szobaasszony.

— A nagymamám is ne vinném magammal?

A vitának egyelőre végét szakította a kopogtatás s Pongrácz Ferencz megjelenése. A kérlelhetlen szobaasszony tisztességtudóan a konyhába vonult.

— Tanár ur! tanár ur! — kiáltotta már a belépéskor a leány, mert időközben már alaposan informálódott, hogy Pongrácznak magántanári képesítése van.

— Tanár ur! — s elébe lobogtatta a szerződést — most már csakugyan hiszek a bókjainak, nézze, harminczheten voltunk az iskolában s eddig egyedül én kaptam szerződést.

Pongrácz egy pillantást vetett a nyomtatványra s nagyon nyílt szemmel bámult a leányra.

— Tréfál? csak nem vette tán egy pillanatig se komolyan ezt a szerződést! engem nem lehet rászedni, — s kettéhasította a papirost és elhajította.

A leány nagyot sikoltott s utána hajolt. Pongrácz megfogta a kezét.

— Hát ne gyerekeskedjék! hát komoly dolog ez?

— Persze hogy komoly! a pályám kezdete! egészen boldog vagyok belé! azt hiszi, nem lesz nekem még másféle szerződés is? még ugyanennyi ezer forinttal is lehet!

— Lesz is, egészen bizonyosan lesz, de azt nem így kell kezdeni.

— Nem kezdek mindjárt a primadonnaságon, — szolt a leány durczásan. — Vagy hol kezdjem?

— Gyerek! Maga véletlenül csakugyan azok közé a ritka csillagok közé tartozik, akiknek a primadonnasággal kezdődik a pályája. És most már beszéljünk komolyan. Hát én őszinte leszek magához. Ne udvariolt lánson én bennem, én értek ezekhez a dolgokhoz, talán jobban, mint akármilyen más. Magának kivételes tehetsége van, olyan hangja, amilyen egy században csak egy terem, tudatlanok és süketek mind ezek az emberek, hogy még ezt nem vették észre. Én látom. Magának tanulnia kell, és nem kóristáskodnia, nagyon sokat tanulnia. Mert nem tud semmit.

Ilyenforma beszédet hallott már Molnár Julis máskor is, különösen a nagyhaju volentér újságíróktól, akik az iskolát látogatták, talán kevesebb nyomatékkal, de sokkal több lelkesedéssel. Tehát nem nagyon lepte meg.

— Csakhogy nekem mindennek előtt élnem kell! — mondta nagyon nyugodtan. Sejtette már, hova evezhet ez a beszélgetés.

— Persze hogy élnie kell! fog is élni, még pedig jól élni!

Julisnak erre már formulárja volt.

— Én becsületes leány vagyok, tanár ur!

Pongrácz meghökkent egy pillanatra, az ő esze annyira más világban járt, hogy szinte lehűtözött egy pillanatra. Aztán halkán, nyugodtan, nyomatékosan mondta:

— Én pedig becsületes ember!

Most a leányon volt a bámulás sora, aki ezt egész jóhiszeműen meg is cselekedte. Az ő nyilatkozatára nem ilyen válaszokhoz volt szokva s egy pillanatra zavarba jött, hogy most már milyen állást foglaljon ehhez. Fürkészve nézett rá az emberre, hogy nem valami új, neki ismeretlen csalafinta akar-e ez lenni, de minden kétsége elmúlt, amikor az ember jóhiszemű, őszinte képét látta. Ő maga, a helyzethez illendően, lesütötte a szemét s lehető nyíltszívűen nyujtotta ki mind a két kezét.

— Tudom, Pongrácz, maga igazán becsületes ember, — mondta rebegeve — megbízok magában, s úgy tesz, amint akarja.

A kilincs megzörrent odakinn, de csak a szobaasszony volt, aki a hallgatózó fülét kapta el a kulcslyuktól, mert már nem állhatta, hogy ki ne törjön: — Micsoda szerencséje van ennek a kis bestiának! Persze az ő házmesterné-szemei nem ismerhették föl Molnár Julis igaz értékét.

A csekélyke kis zaj azonban a mollban indult kettősnek egyelőre mégis végét szakította.

II.

Pongrácz azonban igen komolyan vette a feladatot, amelyre vállalkozott. Mindjárt másnap sorra vette, ahány előkelő ének mestere meg zongoratanítója volt a városnak. Persze mindegyik nagyon szívesen fogadta s némelyes próba után mind elhitte azokat a magasztalásokat, melyeket ő a Molnár Julis kivételes tehetségéről lassacskán egész rendszerbe foglalt s akárhányadszori ismétlésre is olyan meggyőző erővel tudott kifejezni. Pongrácz azonban sokkal nehezebben volt kielégíthető. Csakugyan képzett muzsikuss volt s olyan apróra megbeszélte a tanítás módszerét, menetét, esélyeit, következményeit, hogy a mestereknek már előre befájult a feje. A követelés oly magas volt, az ellenőrzés olyan szigorú, ellenben ő nagysága fejlődése olyan lassu, hogy a mesterek, akármilyen éhesek is voltak a leczképenzre, jobban örültek még, ha elmentek, mint mikor jöttek. Egy esztendő se telt bele s Pongrácz már végig is járta valamennyit, de arra a hitre, mely benne élt s amelyet mindenkiben föl szeretett volna éleszteni,

akinek Molnár Julishoz valamelyes köze volt, arra a hitre nem talált sehol.

Ez az esztendő különben az ő részéről egészen a Molnár Julisnak szentelt szolgálatban telt el. A betegeknek ugyan sokszor kellett várniok, a kollegáknak Pongráczot gyakran kellett helyettesíteniök, amikor ő nagyságának például egy új skálát kellett otthon begyakorolnia, vagy, ami elég gyakran megesett, megint új iskola után kellett néznie. Gyakorolni csak Pongráczczal együtt tudott, ő nagysága, iskolát pedig természetesen csak ő kereshetett.

Egy ilyen kereső-időben ki is tört a leányból valami.

— Mondja Pongrácz, sohase jutott még az eszébe, hogy talán csalódhatott bennem?

Ő nagysága szemmel láthatólag megunt már a dolgot. Pongrácz megbotránkozva utasította vissza.

— Ne káromolja az istent! A maga torka egy csodálatos kincsesbánya, csak legyen, aki kiaknázza. De ehhez sincs, aki értsen.

Molnár Julis volt olyan okos, hogy látva a sok kárba-vesztett fáradságot, egyszer-egyszer komoly kétségei támadtak maga iránt. Nem volt igazi becsvágya, nem nagyon szerette magát törni s tulajdonképen egész más fogalmakkal indult neki a színész-életnek. De Pongrácz beszédei föl tudták tüzelni becsvágyát újra s megerősítették hitét.

— Igaz, nem tudnak velem bánni, nem tudnak belőlem kihozni semmit. En csak magának tudok énekelni.

— Elég baj, hogy még egy jóra való énekmestert se találni ebben az országban. Párisba fog menni, ott fog tovább tanulni.

— Maga is velem jön? mert maga nélkül én ott se fogok többre menni.

— Maga is azt hiszi? én is. Tulajdonkép ismernie kell magát, aki tanítani akarja, ahogy én ismerem... az kellene tulajdonkép, hogy én vegyem a kezembe a tanítását...

— Maga? az lenne csakugyan a legjobb... de még jobban elvonnám a tanulmányaitól... és mit szólna a világ! már hirbe keverték bennünket, tudja? ártatlanul! — s megint lesütötte a szemét.

— A világ!... az én tanulmányaim! igaza van, én fogom tanítani! mit törődik maga a világgal! s mi közünk nekünk az emberekhez!

— Nagyon sok! maga tudja, én nem vagyok olyan színésznő, mint a többi...

Megható ártatlansággal tudta leadni ezeket az apró általánosságokat.

— Eppen azért! — maga mindenben kivétel, én tudom. S nem csodálhatja, ha most már nemcsak a művésznőt, az asszonyt is imádom magában. Ne vegye rossz néven, hogy ezt mondom, nem akarok a helyzetemmel visszaélni... mégis meg kellett mondanom...

Juliska ő nagysága könnyekbe tört ki e szavakra, valóságos könnyekbe. Sőt még többet tett. Még mielőtt Pongrácz megakadályozhatta volna, elkapta a kezét és megcsókolta.

— Oh, milyen nagy ember, milyen nemes lélek maga.

Pongrácz egyáltalán nem tudott mihez fogni erre s jó szerencse, hogy véletlenül, maga se tudja hogyan, valamikép karjai közt találta Molnár Juliskát.

Mentegetőzni kezdett.

— Meg kell ígérnie, hogy sohasem fogja szememre hányni szenvedélyességemet, de szerelmem elragadt akaratom ellen... és nem fogja megbánni soha, hogy hozzám kötötte életét.

Molnár Julis őszintén ígérte, hogy nem, nem.

— És meg kell ígérnie azt is, hogy hűségesen kitart mellettem akkor is, midőn ami most csak remény, mind valóra válik, mikor nagygyá lesz és fürdik a dicsőségben.

Molnár Julis ígérte, hogy igen, igen.

És így férj és feleség lettek. Bábí néni, a szobanasszony, a házvezetőnőjük.

III.

Pongrácz Ferencz, kétségtelenül, igen kellemesen rendezte be az életét. Házasságával lemondott az alorvosi állásról, hogy magángyakorlatot folytasson. Hisz ment is az eleinte, de a betegek utóbb mind jobban elmaradoztak, mikor látták, hogy nem számíthatnak az orvosukra. Pongrácznak a gyógyításnál sokkal fontosabb dolga volt, reggeltől estig muzsikált és énekelt és tanított. Igazán, sokkal jobbra érdemes buzgósággal. De neki az kellett. Vendégeket látott magánál s azok mind el voltak ragadtatva a felesége énekétől. Szakértőket hívott meg s azok mind hittek az eljövendő sikerben. Csodálatos módon azonban csak addig, míg a Pongrácz közvetlen hatása alatt álltak. Olyan csodálatos ékesszólással, olyan erős hittel tudta a meggyőződését hirdetni, hogy senki sem tudott a hatása alól menekülni. Amíg hallgatták, mindenki elhitte minden szavát.

Egyszer vagy kétszer hangversenyeken is énekelt ő nagysága, sőt egyszer az operában is föllépett. Pongrácz a közönség közt volt s hirdette az ő messiásának a hitét. A lanyhákat tüzelte, a kételkedőket erősítette, a hitetleneket térítette. Egyszerre volt a páholyban és karzaton, földszinten és a színpadon. Volt is siker, tapsoltak sokat és nagyokat, ujrátatták a számokat, másodszor azonban mégse léptették föl sehol.

— Micsoda ország ez, — tört ki Pongrácz — ahol nem méltányolják a tehetségeket!

— Ahol csak a cselszövőknek és tehetségteleneknek van boldogulásuk! — duplázott rá Molnár Julis.

Mióta férjhez ment s kizárólag az ura hatása alatt állt, megerősödött a magába vetett hite és cselszövények áldozatának tudta magát.

— Külföldre fogunk menni, ott nem fognak elnyomni.

— Igen, fiam, külföldre megyünk. Térden állva fognak még bennünket haza könyörögni.

S úgy is tettek. Földet a lakásukat s külföldre mentek. Bábí néni most már mint öltöztető asszony ment velük. Pongrácznak volt egy kis pénze, nem sok, azzal nekivágtak a világnak. Németországba mentek, ahol csakugyan nem tudnak énekelni.

És volt is siker. Pongrácz elsőrangú szervező tehetségnek bizonyult. Veszekedett, beszélt, alkudozott, reklámozott, ami kellett. A siker azonban csak a magyar újságokban festett másképp, mint az itthoniak. Azokat ugyanis Pongrácz értesítette nagy lelkiismeretességgel s azok közre is adtak minden tudósítást. Viszont a valóságban ott se léptették föl ő nagyságát másodszor sehol.

Igy aztán hamar bejártak nagy darab földet. Pongrácznak fogyott a pénze s már ő élt az asszonyéból. Hamar-hamar abból se. Akkor kezdtek éppen pénzügyi zavarokba jutni, amikor ő nagysága hegyezni kezdte volna már a fogait. Persze, még eddig nem volt hiány semmiben. De már közeledett. Molnár Julis legalább ismét kezdett Bábí nénitől apró kölcsönöket szedegetni. Mert annak mindig volt.

És akkor egy botrányos bukás jött közbe Berlinben. Egy rosszul rendezett föllépés, mely teljes fiaszkóval végződött. Hova tette Pongrácz a fejét! Ezt kérdezte, de sokkal kegyetlenebb formában ő nagysága is. Tulajdonképen akkor mire való ő itten! mintha csak Pongrácz énekelt volna rosszul! És ugyanakkor a vendéglős a szálást is fölmondotta. Ez már komoly tünet volt.

Aznap este a Wintergartenbe voltak hiva vacsorára. Az ilyen kis vacsorák hozzá tartoznak a művészi sikerhez. Egy-két gárdatiszt volt velük, egy pomeráni junker, lejjebb

egypár ismeretlen alak, az asztal végén Pongrácz, nehéz fejjel, kesergő hangulatban. Az asztalfőn ő nagysága jó kedvben vitte a szót, rajta nem látszott, hogy nagyon bánatná a bukás. Látva ura rossz kedvét, le-lekocczintott a pezsgős pohárral hozzá s egyszer le is szólt hozzá: — Sohse busulj öreg, lesz az még rosszabbul is. Amire Pongrácz a tenyerével intett: — Ennél rosszabb már soha! s felhajtotta a poharát, kétszer-háromszor is egymásután.

Hajnalfelé vetődtek haza, az urak gavallérosan haza kísérték őket, valamelyik — mámoros fejjel Pongrácz nem is tudta melyik — nagyon csókolgatta a Julis keztyűtlen kezét. Bánta is ő.

Fent azt mondja Julis: — Olyan álmos vagyok, mint a duda, fel ne költson holnapig se s bement a kis benyilóba. Pongrácz is lefeküdt.

Valamikor későn mégis megsokalta az alvást s benyitott a feleségéhez. A szoba üres volt, az asszony valamelyik némettel megszőkött. Pont.

*

Az elbeszélésem ezzel véget ér. A barok- és rokokó-paloták, a gummikerek, a gyémántos riviérek korszaka most következik. Volt egy automobil-korszak is.

Ide a végére ellenben valami csattanóról kellene gondoskodnom. De inkább én is becsületes leszek, mint Pongrácz, a csattanóról lemondok s csak az igazat mondom el. Vagy tiz évre rá egyik kerepesi-uti orfeumnak egy francia énekesnő volt a csillaga, akit vicomtesse Juliette de la Meunièrenak hívtak. Vörös volt és hervadt és hamisan énekelt. Hamisak voltak a fogai is. Kehes zongorán Pongrácz kísérte nagyon zsiros frakkban.

Hajnalonkint karöltve mennek el együtt az orfeumból és sűrű megállókat tartanak a pálinkás butikokban, melyeket ilyenkor már nyitogatnak. Egy kis butykosban visznek haza a Bábi nénihez is, aki már nehezen tud lépcsőket mászni s a ház körül szokott csak elcsoszogni.

Bah, vannak dolgok, amelyekbe a legerősebb fogak is belevásznak.

Krónika II.

Glosszák a hétről.

— febr. 3.

Az országos szabadelvűpártról, bármilyen véleménye legyen a pártpolitikusoknak, éppen a válság mostani napjaiban meggyőződhetik mindenki, hogy érdemes róla más-kép is, nemcsak a kicsinylés hangján megemlékezni. Amikor a helyébe más alakulást akarnak tenni, látszik csak, hogy ez a korrupcióval és elvtelenséggel agyonvádolt »halott« mennyire pótolhatatlan. S tévedés azt hinni, hogy csak a választás után ilyen a helyzet, hogy más elvi alapon az ellenzék nem tud kormányalakító többségre szert tenni. Mindenkor úgy volt, hogy az ellenzéki töredékeket akkora elvi ellentétek választották el, hogy soha, amikor a számarányuk közeledtek egymáshoz, más tiszta és egységes politikai alap nem kínálkozott a kormánynak, mint a szabadelvűpárt. A secundum non datur alapján kellett a szabadelvűpártnak mindig kormányon maradnia és most, mikor már halottaiban megrugdosták, ugyancsak kínálgatják ugyanazzal a misszióval, mivel más ezt a missziót nem képes betölteni.

A függetlenségi párt ugyan köti az ebet a karóhoz, hogy ő nem engedi jussát, a koalíciós kabinetben és politikában neki kell dominálnia. De nem képelek erre a mesésen megerősödött pártra nagyobb csapást, mintha szaván fognák s Kossuth Ferencznek miniszterelnökséget kell vállalnia. Nem beszélek a personalunióról, melyről becsülettel, de a becsületes lépés hitele nélkül egyelőre le kellene mondanía, mivelhogy kormánya nem tisztán 48-as, de az általa felidézett nagy nemzeti étvágyat is neki kellene most visszaszófolnia, az államraisonra, a másik törvényhozó faktorára, az ország hitelére és a fizikai lehetlenségre való utalásra. A bihari pontokból tudták a Tisza Kálmán regiméjének tizenötészendős népszerűtlenségét és megbélyegzettségét kifakasztani, de ez a népszerűtlenség valóságos fáklyásmenet ahhoz képest, mely a függetlenségi pártot érné, ha vezére, a Kossuth név viselője vallaná felfüggesztendőknél azokat a követeléseket, miket az eddigi kormányokkal szemben rögtönözve megvalósíthatókul követelt s az obstrukció erejével kikényszeríteni akart. A formula politika, az elvi deklarációk, a jobb időre való halogatás mind csak angolfastrom az ütött seben, mely elzárja, anélkül, hogy gyógyítaná és eltakarván, éppen rámutat a helyére.

A politikus ember érthetőnek, sőt magától értetődőnek találná, hogy olyan ellentétes program, mint a függetlenségi párté, nem installálódik oly hamar, mint az eddigi hatvanhetes új rendszernek, de az agitáció hevében s az esedékesség dátumának távolsága tudatában a függetlenségek minden egyébről beszéltek a népnek, csak arról nem, hogy ők nem csinálhatnak meg mindjárt mindent, sőt mindjárt semmit se csinálhatnak. Az a függetlenségi közvélemény pedig, mely melléjük sorakozott, sokkal emancipáltabb a személyektől, semhogy az elvekből is áldozatokat koncedálna, sokkal erősebben bele van nevelve a szini politika átkosságába, semhogy hinne a politika hazafiságában, a Kossuth Ferencz vezérlete alatt. Sőt maguk a függetlenségek nem is olyan régen annyira megrágalmazták és mindennemű korrupcióval körülteremtették Kossuth Ferenczet, hogy ennek az emléke rögtön fölébred Kiskőrösön, Hajduszoboszlón és Halason, mihelyst Kossuth csak a legkisebb oldalmozdulatot teszi a lehetőségek politikája felé.

*

Vagy meg kell csalni a függetlenségi pártot, hogyha egy 67-es kormányférfi vállalja a kibontakozást, vagy a függetlenségi párt fogja megcsalni a nemzetet, hogyha maga is osztozik a hatalomban a kibontakozás megcsinálásánál. Magyarán: ha Andrassy, Széll, Wekerle vagy Csáky oly kormányt alakítanak, amelyben a Kossuthpártnak nem jut tárcza, bizonyos, hogy bármit ígérjenek is nekik, bármivel nyerik is meg őket a jobboldali koalíció csöndes eltűrésének, be lesznek csapva. Mert okvetlenül következik a szabadelvűpárt restaurálása; lehet más név, más rendszer álarczában, de föltétlenül a régi mameluk alapon. Ha pedig az említett miniszteriabilisek kombinációba veszik a függetlenségi reszortminisztert, a koronának garanciákat kell adniok, hogy ezzel a miniszterrel

nem csempészik be a 67-be a personáluniót. Amely pillanatban azt fogják önök olvasni a hivatalos lapban, hogy: »Kedves Kossuth! Kinevezem önt... miniszteremmé,« holt bizonyos, hogy a függetlenségi párt a bihari pontok mellé akasztotta a maga elveit, s az ország rútol be van csapva.

Ez a becsapás persze kellő formulával fog történni. A magyar kommandót a nemzeti jogok fokozatos kiépítésének frázisába burkolják, az önálló vámterületre pedig kölcsönkérlik Sándor Pál formuláját — a még egyszer's legutoljára megújítandó vámszövetségről. S ezt fogják elkeresztelni intézményes biztosítéknak.

Igy fest a legközelebbi kibontakozás, amely csak úgy lehetséges, ha valakit, vagy Kossuthékat, vagy a nemzetet megcsalják.

A csalódás ott fog elkövetkezni, hogyha a Kossuthpárt el van tökéltve, hogy sem magát megcsalni nem engedi, sem a nemzetet megcsalni nem akarja. Akkor rákerülünk a végső kibontakozás útjára: a katasztrófa-politikára.

Andrássy Gyula csak mint homo regius jön vissza Bécsből, nem pedig mint designált miniszterelnök. Másképp nem is várhatta senki, hiszen semmi alapja sincs a saját politikai álláspontján kívül, amin kabinetalakításhoz foghatna. Ám az a megbízás, amit kapott, hogy a régi politikai irány fentartására nyerve meg a pártokat, kilátástalan és ezuttal teljesen elhibázott. Ezt Andrássy bizonyára jobban tudja bárkinél.

A koronának, melynek kétségtelenül szintén van joga a maga akaratát a nemzeté mellett érvényesíteni, a mai helyzetben voltaképpen csak két álláspontja lehet. A bécsi körök természetesen a harmadikat foglalják el, míg csak a tárgyalások folyamán rá nem szorulnak egyikére a két lehetséges álláspont közül. Az egyik a föltétlen számolás az új helyzettel, ami a parlamenti kibontakozás szempontjából a természetesebb és üdvösebb. Tehát egy koalíciós kabinet kinevezése azon a programmon, melyet a függetlenségi párt ha nem is diktál, de tulnyomó részében sugalmaz s a maga szellemével áthat. Ha ezt nem hajlandók tenni, akkor nincs joguk és módjuk az új többséggel ellentétben ragaszkodni a bukott szabadelvűpárt politikájához, mert ebből rend és munka soha sem lesz. Ám ha úgy látják Bécsben, hogy az új többség politikai programjával a korona politikája meg nem egyeztethető, akkor az alkotmányos gyakorlat szerint ebből az ellentétből a korona csak alkotmányos uton érvényesítheti akaratát, ez pedig az új választás, amelyben már a korona appellál a nemzethez és kéri hozzájárulását az ő politikájához.

Ehhez a koronának joga van, ahhoz azonban, hogy a mostani képviselőházra oktrojálja az ő politikáját, nincs joga. Ha mégis Andrássy missziója annyiban marad és akár ő, akár más vállalkozik a teljesítésére, akkor Magyarországon vállalás nélkül is új alakulás áll be, még pedig olyan formán, hogy akik most még a gyakorlati szükségességgel számolva, szemben állnak a koalícióval, szintén csatlakoznak, mert az alkotmány alapvető hatalmának

a megmentéséről van szó a királyi hatalommal szemben. Nem hiszem ugyan, hogy erre kerülne a sor; de hogy ne kerüljön, az tisztán Bécsről függ. Egy kisebbségi politika számára többséget teremteni: nonsens, akkor már jobb, ha a szélső álláspontok kerülnek egymással szembe, mint az abszurd álláspontok.

—x.

Leánysors.

Madár dalolja a madárnak,
Méh eldonogja a virágnak,
Sziklának tenger habja bújja,
Falombnak röpke szellő súgja:
Én? ... Szemtől szembe állok véled,
S nem mondhatom meg soha néked
Miként szeretlek, édesem!
S bár szinte megszakad szívem:
Én hallgatok ... mert lány vagyok,
S hallgatni — végzetem.

Beszélnék a világ felől,
Bohóka balga tettiről,
Kaczagnak mind — együtt veled.
Még én is — s észre nem veszed,
Hogy könnyem a kacaj alatt
Torkomra tódul s fojtogat;
S bár szinte megszakad szívem,
Nem fogod tudni még te sem,
Hogy szenvedek ... Mert lány vagyok,
És túrni — végzetem.

Lásd: vigaszom mégis maradt.
Mikor leszáll az alkonyat,
A zaj, vígság eltávozott,
S a néma éj csöndet hozott,
Szobámba térek egymagam,
Boldogan, meg — boldogtalan,
S mert itt te sem látsz, kedvesem,
Sirok sokáig — csöndesen.
Oh sirhatok! hisz lány vagyok
És sirni — végzetem.

Somló Sári.

A kaftán.

Irta: VIKTOR GOMULICZKI.

Jablonnéig minden pompásan ment.

A nap ragyogóan sütött; a lovak meglehetősen ügettek, az utasok, akiknek a szűk kocsiiban szoronganiok kellett, testüikkel melengették egymást.

Csak néha-néha rázkódott meg egyik, összébbhuzta magán a bundát és fogai közt mormogta:

— Ejnye ... micsoda veszett idő ... micsoda fene hideg ez ...

Mindnyájan dohányoztak, csak én nem; legtöbben gyakran kortyintottak egyet-egyét a legkülönbözőbb formájú üvegekből.

A társaságnak jó kedve volt; adomákat mondtak el és nevettek rajtuk. A szót legnagyobbbrészt egy kis-kecskeszakállu fiatalember vitte, akinek bajuszakája a bőségesen

rápazarolt magyar pomádétól olyan volt, mint két csinos egérfarkincza.

A fiatalember különös öltözetet viselt.

Óriási bárnybőrbundát, nagy, fényes-vörös csizmát és könnyű szürke kalapot.

Társadalmi állása egyikünk előtt sem maradhatott titok. Mihelyt sikerült neki a pirosas-ibolyaszín bérlő és a narancssárga papszakácsné közé benyomakodni, nyomban mint gyógyszerészt mutatta be magát az egész társaságnak.

Nem tudom, miért tette, de tény, hogy minden elbeszélése után felém fordult, ravaszul hunyorított és így szólt:

— Nem igaz, kollega ur?

Hallgatag beleegyezéssel bólintottam rá s kissé büszke, kissé meg zavart voltam, látván, hogy ez a kiváló személység kollegiálisan bánik velem.

Akkor múltottam tizenötöstendős, tehát abban a korban voltam, melyben az ember még maga sem tudja kihez-mihez csatlakozzék, melyik kategóriához számita magát.

Még csak félév óta jártam a varsói felsőbb iskolát s most éppen legelőször utaztam haza szünidőre.

Az a gondolat, hogy néhány óra múltán viszontlátom szülőházamat, városomat, enyéimet, valósággal lázat keltett bensőmben, mely áthevitett, keresztülizzított, ami egyébként egyetlen védelmem volt a vad hideg ellen, mert iskolai köpönyegem, a könnyű gyapotkendő a nyakamon és gummiczipóm meglehetősen hatástalanoknak bizonyultak vele szemben.

Ha lett volna türelmem még huszonnégy óra hosszat várakozni, kényelmes kocsin, pompás bundába burkolózva utazhattam volna haza. De abban a korban ki tudná azt a gyönyörűséget, melyről egy negyedévig álmodoz, huszonnégy órával elhalasztani?

Tehát egy nappal előbb állítottam be a postaállomás helyett, a »Szarvas«-kocsma udvarára, mely főmegállója volt mindenféle csukott és nyitott társaskocsiknak; valamennyin zsidó kocsiskodott és sikeresen konkurráltak a vasuttal és a postával is.

A kocsi, melyben haza kellett utaznom, nagy, nyitott, rázós láda volt, tulterhelve utasokkal, tultömve csomagokkal.

A kocsist Jozsinnak hívták.

Bevallom, nagy megerőltetésembe került Jozsinnal megalkudnom, szennyes kocsijára felszállanom és ilyen szokatlan módon utaznom haza. Minden hajlandóságom ellentmondott a dolognak.

Pedig hajlandóságaim azidőben igen finomak voltak. Akkor éltem át az »esztétika« korszakát, szerettem a szép formákat, az előkelő külsőt és a lelket kellemesen érintő hatásokat.

Mily kínos volt egy ily »esztétikus« ifjunak az érintkezés ezzel a Jozsinnal, aki már messziről lószagunak bűzlött.

Be kell vallanom: az egész zsidófaj meglehetősen ellenszenves volt nekem akkoriban. Mivel iskolába is a zsidó-utczán át kellett volna mennem, szántsándékkal korábban keltem fel, nagy kerülőt tettem, hogy a zsidó nyomoruságot látnom se kelljen.

A Varsótól Jablonnéig vivő három mérföldes utat zavartalanul megjártuk. A hideg valósággal harapott, vágott, de az embertestek és a bundák összezsufolt tömegéből meleg áradt ki, mely a nagy hideget enyhítette. Ehhez járult még, hogy a szél hátunkba fujt.

De legnagyobb bajomra a csomagok szolgáltak, melyek az út minden döcczenésénél újra meg újra hátbavágtak. De a jablonnéi pihenő részben mégis kibékített a sorssal. Egy óra hosszat ültem a kocsma meleg szobájában, a csomagok nem bántották hátamat, nem láttam Jozsin kóczos fejét, sem zsiros, rongyos kaftánját.

Ekkor megnyílt a magas, sötét ajtó és belépett Jozsin elkékvülve a hidegtől, nagy ostorával kezében.

Alázatosan az ajtó mellé állt, az ostort egyik kezéből a másikba tette át, aztán köhécselt...

— Hi—deg—van! — morogta elnyujtottan, dideregve, miközben nem valamelyik utasához külön, hanem mindhez együttvéve fordult.

De egyik se nézett rá.

Nehéz csizmáival csoszogott, ostora végével a padlón kopogott, hogy a figyelmet magára terelje.

— Hideg van! Nagyon hideg! — ismételte most már kissé hangosabban, de még mindig tartózkodó alázattal.

Én hamarébb észrevettem, mit akar, mint a többiek, vagy talán naivabb voltam náluknál; azok süketen, hallgatva ültek, s úgy látszott, nem tudják, hogy a kocsis-egy kis traktára czéloz. Szívesen fizettem volna egy rumos théat vagy adattam volna valami ennivalót neki, de olyan visszatartóan rut volt, olyan piszkos, hogy valósággal féltem tőle. Hirtelen elfordultam az ablak felé, hogy ne is lássam Jozsint.

De közben már odalépett hozzá a kocsmáros szolgája és erősen megfogta a karját.

— Ide zsidó nem gyühet be! — ordította fülébe.

— No, hiszen megyek is már! — felelt rezignáltan Jozsin. — Kérem az uraságokat szálljanak be, itt az ideje!

Mindjárt Jablonné alatt az ut derékszögben fordul; a szél, mely eddig hátunkba fujt, most oldalt kezdett támadni bennünket. Nem volt erős szél, nyáron zefirnek neveztük volna és szívesen tartjuk eléje forró arcunkat, hogy lehűtse. De ebben a csaknem húsz fokos hidegben olyan volt ennek a zefirnek minden érintése, mint az izzó vas.

Utítársaim bundájukba huzzák fejüket, de iskolai köpönyegem gallérja arra sem volt elég magas, hogy fületem betakarja. A kocsiban ellenben már nem volt olyan meleg, mint előbb. Az utasok egy része Jablonnéban kiszállt és így hézagok támadtak.

Legtöbben ismét egy-egy üveg sziverősítőt huzzák elő, amit Jablonnéban vettek s nemsokára hallani lehetett azokat a kedves csobogó hangokat, melyeket az alákortyogó italocska okoz.

Egy sovány, hallgatag nyárspolgár valami hosszú üvegből nyelegetett, az üveg száját megtörölte egy vörös kendővel és odanyujtotta a kocsiban ülő bérlőnek, aki a gyógyszerész egészségére ivott, aztán megtörölte kabátja ujjával az üveg száját és át is nyujtotta neki. A gyógyszerész jó hosszan huzzott belőle vagy kettőt, csettintett nyelvvel és felém fordult:

— Most önre kerül a sor, kedves kollega, — mondta, mintha bátorítani akarna — olyan igaz, hogy meg nem árt, mint ahogy én patikáros vagyok.

Bizonyára rácsábítottam volna magam, de a pálinka kocsmaszaga undorított.

— Atyauristen és Szent Veronika! — kezdett rá a papszakácsné éneklő hangon — hogy lehet ilyen gyöngye fiúcskát azzal a vitriollal megkínálni! Van itt nálam jobb itóka. A tisztelendő atya ezzel traktálja látogatóit.

Egy üveg likőrt huzzott elő, csinos kis pohárba öntött belőle és felém nyujtotta.

— Igya meg, diákocskám, valóságos jótétemény ilyenkor egy ital!

Az italnak pompásan megfelelttem és neki is melegegtem tőle.

— Miért van olyan vékonyan öltözve, diák ur? — kérdezte a jóságos asszony. — Az ember — isten ments! könnyen meghülhet.

— Eh — mondtam én tettetett bátorsággal. — Nekem nem esik bajom. Effélékhez már hozzászóltam. Különben

is — és most hazudtam, hogy a látszatot megmentsem — a köpönyeg alatt bunda van rajtam.

Kicsucsorítottam számat és magam elé fújtam a párámat, mint ahogy azok szokták, akiknek melegük van.

De a hideg egyre fokozódott s a kocsi mind lassabban haladt. A szegény, szecsán nőtt lovacsák energiájuk és erejük egész készletét kiadták már és botorkálva, meg-megcsuszva ügettek.

Alkonyodott; a levegőben hópihék szállingóztak, melyek a lemenő nap fényében arany- és hiborszinben ragyogtak.

Közben az alkohol hatása nyilvánulni kezdett. Az addig néma nyárspolgár hirtelen beszédessé változott, összevissza fecsegett, majd dudorászásba fogott.

A bérlő összegubbaszkodott, lelógatta fejét, halkán morogva káromkodott, hogy milyen rossz idők járnak, a gabnának gyalázatos ára van, a nagybirtokosok nyomását, a zsidó vérszopók uzsoráskodását lehetetlen kibírni.

A patikus még pergőbb nyelvű lett és azt fejtegette a bérlőnek, hogy a legjobb volna, ha kecskebakokat tenyésztene; azok sok hasznot hoznak: gyapjat, hust, bőrt és — tejet.

Ily vidám beszélgetés közepett érkeztünk Zegovicébe, ahol ismét egy órai pihenőt tartottunk.

Nem szívesen léptem az undok, sivár kocsmába, hogy néhány pohár forró, édes vizet igyam, aminek szénaszaga volt s amit itt teának hívnak. Aztán kifutottam a szabadba.

A nap a látóhatár peremén járt. A nyugati égbolton uszó felhőcskék fátyolkendőkhoz hasonlítottak és az alkoholyat pirja át meg át itatta őket.

— Uracsám, Jozsl egy pohárka pálinkát szeretne inni — hallottam mormogni mellettem.

Körülnéztem és Jozslt vettem észre, piszkos kaftánjával s tulságosan széles ábrázatával. Összeborzadtam az undortól és visszaszaladtam a kocsmaszobába.

Bent a patikus azt fejtegette a bérlőnek, hogy a puszkapor vadállatok ellen már elavult találmány, míg az ő legujabb pilulái, melyeket mindig magánál hord, kitűnően beválnak.

— Tessék beszállni, uraságok, itt az ideje — jelentette Jozsl, az ajtóba állva és ostorát suhogtatva.

Most már nem is próbálta az utasok kőszívét meglágyítani. A kocsiiban most már csak négyen ültünk. A likőrös asszony leszállt. Ellenben Jozsl felszedett két zsidót, akik a bakon osztották meg vele az ülést, mert nem mertek beszállani hozzánk.

Egészen beesteledett. A csillagok hideg fénynyel néztek a csonttá fagyott földre alá.

Mindjárt az állomás után hidon kellett átmennünk. Ott a patikus elkezdte a három zsidót csufolni. De azok hátra sem fordultak. Így értünk Sierockba.

A sierocki kocsmában a többiektől félre kis asztal mellé ültem és teát meg sült húst hozattam, mivel éhségem még nagyobb volt, mint esztétikai undorom e korcsma iránt, melyben már gyakran megfordultam.

A kocsmáros megismert:

— Hát az édes mamája nélkül tetszik utazni? — kérdezte tőlem.

— Hát talán gyerek én vagyok, — szóltam sértődötten, kidüllesztve mellemet — hogy a mamával kell utaznom?

És ezt mondván, igen gyerekes formám lehetett.

— De olyan hidegecskénk van, hogy ilyen Péterváron nem is fordul elő — folytatta a kocsmáros. — Nem tulságosan könnyen van öltözve? — tette aztán hozzá s fürkésző pillantással nézett végig rajtam.

Kissé elhallgatott, mintha valamin töprengene és mondani akarna valamit. De nem szólt.

Mihelyt Sierockba értünk, elhagyott bennünket egyik utitársunk: a hallgatag nyárspolgár. Nemsokára a kitűnő patikustól is válnunk kellett. Addig is oly nagy étvágygyal falt fel egy sültet savanyu káposztával, hogy szinte ropogott a szájában.

Most azonban fölkelt és hozzám lépett:

— Isten vele, kollega ur — így szólt és úgy megvárta kezem, mintha ki akarná rántani helyéből. — Jó étvágyat!

Kis ideig hallgatott, aztán megjegyezte:

— Kollega ur, látom, edződni akar a hideg ellen. Ez szép dolog, de azt tanácsolnám, ne vigye tulságba az ügyet. Az ilyesféletől könnyen támadhat a tüdön vagy gyomron valami kis hiba. Ne tegye hát, kedves kollega ur.

Hirtelen abbahagyta, elengedte kezem. E pillanatban komolynak látszott. Elment.

A szobában senki más nem maradt, csak én meg a kövér bérlő, aki két székre fekvé aludt és hortyogásával megrezegtette az ablaktáblákat. Én is elszunnyadtam kissé — és mig aludtam félig, minden úgy tűnt fel körültem, mintha álom volna. De csakhamar megcsikordult az ajtó, bejött Jozsl és felszólított bennünket, hogy szálljunk be.

Kimondhatatlan szomorúság fogott el. Ismét ki kell mennem az éjszakába, a fagyba, ismét dermedznem és az utazás kényelmetlenségeit kell viselnem. És, ami a legrosszabb volt az egészben, tünnöm kell ennek az utálatos, hagyma-, tea- és kapadohányszagu fekete kaftános zsidónak a társaságát! És Plesevóig — ott szálltam ki — még három mérföld volt hátra!

Életem legretentőbb három mérföldje volt ez!

Megsajnáltam önmagamot s csaknem sirtam, mint egy pendelyes gyerek. Egyik pillanatban már mindennel fel szerettem volna hagyni, szerettem volna odakiáltani Jozslnak, a bérlőnek és a kocsmárosnak:

— Tegyetek velem, amit akartok, vegyétek el mindenem, de hagyjatok aludnom és föl ne költsetek az itéletnapig.

De elernyedé idegeimnek ezt a tiltakozását a külvilággal szemben csak egy keserves, nyögő ásitással juttattam kifejezésre.

Néhány pillanat multán már fenn ültem Jozsl kocsiján a bérlő mellett, aki még álmos volt. A bakon csak a kocsist láttam.

A hideg nőttön-nőtt; körülbelül három vagy négy óra lehetett éjfél után. A csillagok elvesztették éles fényüket, az ég sötétkéjje mind világosabbra változott, közeledett a hold keltének ideje.

A kocsiiban, melyben nemrég még oly élénk társalgás folyt, teljes csend uralkodott. A kerék nyikorgásán kívül csak két hang törte meg a csendet: szomszédom hortyogása — a bérlő bárányszőrbundába temetkezve aludt a padon — és a lovak prűszkölése.

Jozsl nem pipázott, nem dudorászott, még lovait sem szólóngatta. Hallgatva, összekuporodva ült szecskaival keményre kitömött zsákján és teljesen apathikusnak látszott.

Indulásunk óta először jutott eszembe, hogy ez a kaland szerencsétlenséggel is végződhetik.

Eddig még volt némi segítségem a hideg elleni küzdelemben, de most teljesen elhagyatottnak, fegyvertelennek éreztem magam vele szemben.

Ha Jozsl formátlan teste apáthiát fejezett ki, akkor a bérlő az önérdék sziklájához volt hasonlatos. Mind a kettőből olyan lelki hideg áradt felém, mely jobban fájt, mint a testi.

A bérlő meg én is a két sarokülést foglaltuk el. Közöttünk az a nagy halom bunda feküdt, ami mind a bérlőé volt. Csak egyetlenegy közülük megmenthetett volna. Tantalusi kinokat szenvedtem. Mágneses erővel vonzottak;

elgondoltam: milyen édes volna belemerülni egyik ilyen medvebőrbe és szinte fölengedni a nagy hideg után... De csakhamar megfosztott a sors ezeknek a drágaságoknak szemlélésétől is. A bérlő már Sierockban szolt a kocsinak, hogy a második faluban le akar szállani.

Ha ezt a kövér embert siránkozó hangon megszólítottam volna, elmondván, mennyire fázom s könnyörögtem volna neki: bizonyára otthagyja legalább viseltes báránybőrbundáját némi biztosíték ellenében. De ezt ismét nem engedte meg esztetizmusom.

A hidegtől megdermedtem — minden rutnak és közönségesnek fenséges megvetésével. A levegő mintha tüvel szurkált volna fejembujjától lábujjam hegyéig. E szurkálások hatása alatt előbb ujjaim, majd lábszáram elvesztették érzékenységüket és két fadarabhoz hasonlították; hasztalan temettem őket a szalma közé; kevés védelmet adott ez, vagy egyáltalán semmit nem adott. A fájdalmat, melyet a hideg a számon, orromon és fülemlen okozott, már nem is hasonlíthattam tüszurásokhoz. Valósággal úgy éreztem, mintha egy-egy sor éles fog harapott volna beléjük.

Félelmem növekedett és tragikus méretűvé kezdett lenni. Düh fogott el a természet szivtelensége iránt és dühömben kezemet, lábamat, egész testemet ide-oda mozgattam. Ez felmelegített kissé, de ki is fárasztott. A csillagok, melyekre szeméim meresztettem, hunyorogni látszóttak... mintha elaludtak volna és engem is álomba akartak ringatni... Ugy tetszett: köröttem minden pihenni készül.

Minden erőm megfeszítésével igyekeztem ennek a kényszernek ellenállani. Különösen óvakodtam szeméim lehunyásától. Tudtam, mily veszedelmessé lehet az. Hogy gondolataimat ébren tartsam, vesszorokot mondtam el az Aeneisből és a cezurat olyan határozottan kiemeltem, hogy tanáromtól a legjobb osztályzatot kaptam volna érte.

De fejem mindjobban megzavarodott. Álom és valóság néha olyannyira egymásba vegyültek benne, hogy képtelen voltam széjjelválasztani őket. Gondolataim vidám körtánczot jártak és lassanként fénynyé, szinné, hanggá változtak.

Erős rázkódás ébresztett fel. A kocsi megállt. Kihúzták alólam a bérlő bundáját, melyre önkénytelenül ránehezdedtem. A sötét test, mely eddig balfelől elzárta előlem a kilátást, eltűnt üléséről.

Aztán minden elcsendesedett.

A hold fölkelte. Megerőltettem szemem, hogy a hirtelen fényben meglássam a köröttünk fekvő tárgyakat.

Joszl még jobban összekuporodott s oly mozdulatlanul ült, akár egy fatönc. Fejét valami rongyba kötözte és ez a különös fejdísz éles vonalakkal vált le az égboltról. E pillanatban idegen, fantasztikus, ijesztő testnek láttam.

Elkezdtem magamban a másodperczeket számlálni, a másodperczekből perczeket, a perczekből negyedórákat rakosgattam össze. De eltévesztettem a számokat s jobbnak láttam, ha álmodozom. Csak azok az irtózatossá váló fájdalmak ne gyötörték volna testemet. Elgondoltam, milyen édes volna a kocsi mélyébe merülni és elszunnyadni. De óvakodtam ettől, amennyire még tellett tőlem, el nem mozdultam helyemről... és mégis elaludtam...

Rettentő félelem érzésével alszom el, a félelem nyögésre kényszerít... most már tudom, hogy nem fogok felébredni többé,...

Végre nem látok... nem hallok... nem érzek...

Felébredtem.

Hirtelen, egy pillanat alatt, minden közvetítő átmenet nélkül ébren voltam. Kellemesen, jól érzem magam s legfőképp: melegem volt. Elfogott annak az embernek

édes érzése, aki dühöngő tengeri vihar után végre száraz földet érez lába alatt.

Kíváncsian tekintetem körül. Az egész éj fehér, vakító fénynyel volt előntve. A hold olvadt ezüst hullámaival árasztott el eget, földet egyaránt.

A kocsi még egyre gördült tova. Joszl már nem ült a bakon: a kocsi mellett futott, szöggestalpu csizmái erősen kopogtak a keményre fagyott földön; karjaival hevesen hadonászott s folyton markába fujt.

Joszl most csak rövid kabát volt és fején a sapkán kívül valami ócska rongy. Hová tette nehéz, meleg kaftánját, melyből kikandikált itt-ott a rongyos nyulbőr, amivel bélelve volt?

Végre magam felé fordult figyelmem. Már nem az előbbi helyemen ültem, hanem kényelmesen feküdtem a kocsi padlóján két köteg szalmán, mely azelőtt nem volt ott. Egész testem meleg takaróba volt burkolva, melyet valaki, nem tudom ki, rámterített.

Nem akartam rá gondolni, egyáltalán semmire sem akartam gondolni. Az élet gyönyörűsége egészen eltöltött, mintha újra ajándékoztak volna meg velem. Egyébiránt álmaim vetek igénybe. A csillagokról álmodtam, könyvekről, költészetéről.

A felkelő nap bibora előntötte a földet. A kerek alatt kövezett talaj visszhangzott.

Még kis ideig mentünk, aztán megállt a kocsi szüleim háza előtt. Fürgén, vigan felemelkedtem és ledobtam magamról a takarót. Undorral dobtam le magamról — a napfényen megismertem: Joszl kaftánja volt.

Néhány pillanat múlva kopogtam házunk kapuján. Az elősiető cselédnek megparancsoltam, szedje le a holmimat a kocsiról. Magam pedig rohantam a szagos vízzel megtöltött mosdómedenczéhez, hogy a zsidókaftán büzét lemossam testemről.

A Joszlnak annyit sem mondtam:

— Isten fizesse meg!

Különben ezt nem is várta, nem is számított rá.

Es mégis azt mondják, hogy ezek mindig számításnak valamire.

Krónika III.

A keresztény meg a zsidó halál.

— febr. 2.

Az Egek Ura néhány hónap óta különös helyzetben van.

Annak előtte, mikor az őrangyalok egy földi csillag, vagyis egy magábatért emberi lélek halványodását jelentették neki, az Ur intett a trónusa mögött álló, lángpallosu, feketehaju angyalnak, aki szapora szárnyasuhogtatással repült le a sártekére és néhány pillanat múlva hozta is magával a kárhozattól megmentett lelket.

Ez így ment évezredek óta s a Mindenható azt hitte, hogy így is marad az idők végtelenségéig.

De változás történt.

Mikor, néhány hónappal azelőtt, az Ur leküldte a halál angyalát, hogy hozná föl egy jámbor öreg kereskedő szubtilis hagyatékát, vagyis a lelkét, amely ugyis hiába várt az örökösök közt arra, hogy valaki érdeklődjék iránta, a szanatórium ajtajában álló cserkesz-prémes portás azt tudakolta a halál nemtőjétől: vajjon keresztény vagy zsidó volt-e az elhunyt.

Az őrangyal őszinte volt és megmondta, hogy az elköltözött a Mózes hitvallásához tartozott.

A portás erre kijelentette, hogy család szándéka forog fenn, azonnal bejelentette az igazgatónak az esetet, aki mód nélkül fölháborodott és maga elé hivatván a felvételi iroda főnökét, így szólt:

— Már ezerszer megmondtam önnek, kedves barátja az erénynek, hogy zsidókat nem veszünk föl. Ha még egyszer megtörténik ez a skandalum, akkor kössön szó nélkül utilaput a talpa alá.

A felvételi iroda főnöke meghajtotta magát s azóta kettőzött éberséggel ügyelt rá, nehogy Mózes-vallásu bevetődjék a szecsessziós épületbe, amelyet oly vidám arabeszkék és liliomok ékesítettek, hogy nem egy derék vidéki a Somossy-Mulatónak nézte és a kapusnál a virág-árus-lánykák után érdeklődött.

De térjünk a tárgyra.

E nap óta az Egek Ura kettős entreprise-ről volt köteles gondoskodni s megértvén, hogy a földi emberek szigorú különbséget tesznek keresztény és zsidó betegség, tehát keresztény és zsidó halál között, egy keresztény és zsidó halál-angyalt szerződtetett.

Mindez persze nem tréfa és Budapesten, a szanatóriumok paradicsomában, tényleg megalakult az első felekezeti gyógyintézet, ahol az orvosok nem a fölött csinálnak diagnózist, tüdőgyulladás vagy tifusza van-e a betegnek, hanem keresztény vagy zsidó ágyból született-e? És ha abban olykor tévednek, hogy a beteg láza hagymáz vagy egyéb-e, annál pontosabban tudják kimutatni, hogy melyik Istent imádja s az emlékezetes eset óta tévedés nem történt.

Kétség csak az iránt lehet, hogy milyen eljárást kell követni a kitért beteggel? Nem volnék igazságos, ha azt mondanám, hogy a kérdés nem okozott sok fejtörést az igazgató-orvosnak. A dolgot hosszú tanácskozások után végre is az intézet választott bíróság elé vitte, amely úgy határozott, hogy a kitérték az új felekezethez számítanak s ebbe a direktor, bárha fiziológiai skrupulusai voltak, beleegyezett. Evvel kétségen felül bizonyította be, hogy liberális és fölvilágosodott ember. De, hogy lelkiismeretének is eleget tegyen, észrevételeit memorandumba foglalta s e munkán egész télen át dolgozott, hogy vele a tavaszi orvosi kongresszusra elkészüljön. Remény van tehát rá, hogy ha a rák-szérum ez ankéton meg is bukik s e tárgyban továbbra is kétségek közt élünk, a felekezeti ügy mindenek megelégedésére lesz elintézve.

Én, aki e sorokat írom, természetesen zsidó vagyok, gondolja az olvasó. Voltaképpen azonban keresztény itt önök előtt, annyira keresztény, hogy az első magyarországi lutheránus egyháznak már az úkapám volt a lelkesze s remélem, hogy az utódaim is megmaradnak a bölcs vallási meggyőződésen, amelyből csak hasznuk lehet. Jó magamnak ami anyagi előnyöm támadt az életben, nagyrészt annak köszönhető, hogy kedvező felekezeti viszonyok közt születtem, aminek a napi érintkezésben is állandóan hasznát veszem. Ki hinné, hogy kereszténynek lenni ilyen jó üzlet? Ki hinné, hogy az ember az orrával és nem a kezével ír; ki gondolná, hogy még ma is a keresztlevéllel

és nem a tudással lehet előrehaladni? Pedig így van, sőt igyebben, mint valaha s ha vallástalan vagy, mégis keresztény maradsz, míg még úgy, imádhatsz a Jehovát, hogy elismerjék az Istenhez, tehát a boldoguláshoz való jussodat.

Mondom, én értem, ha a kereszténységet valaki mint jó üzletet fogja fel s magam volnék a legbotorabb, ha nem követném a példát. De ezzel szemben áll egy másik keresztényi érzés: a szocializmus, amelyet Krisztus urunk fedezett fel s amely mindezeidig abban merült ki, hogy a sirban s ezt megelőzőleg a betegágyban már mindnyájan egyformák vagyunk. De mennyire azok! A testi színlődés a leghatalmasabb nivelláló, ez egyenlővé tesz nemcsak a zsidóval, a mohamedánnal, a buddhistával, hanem még a kutyával is. Megérezzük a fájdalom végtelen közösségét, járjuk a nyomoruság válaszfal nélküli sivár országát és várjuk a halált, amely egyforma jóindulattal zár karjaiba. Ez az egyetlen világrész, ahol király és pór közt nincs különbség, ahol öreg, fiatal egyenlő mesgyéken bolyong, ahol megbocsájtunk mindenkinek, abban a reményben, hogy a mi vétkeink is megbocsájtatnak és földi salaktól emigy megtisztulva, járulhatunk a Mindenható elé.

De a világ kegyetlen és megfoszt ettől az ábrándtól is.

Immár a betegágy is kasztok szerint helyeződik el, az utolsó stációnál is még emlékezetünkbe vésik, nehogy elfeledjük, pap vagy rabbinus vezetett-e a földi utakra és a lázunk képének is meg van szabva a vallási határa, valaminthogy az orvosi tudománynak, amely eddig közös kincs lett volna, mint teszem azt: a felvilágosodottság. Az egyetlen igaz szociális intézmény, a mindeneket egyesítő testi nyomoruság is emancipálja magát s óhajt olyan keresztény lenni, amilyen demokrata Vázsonyi.

Isten veled hát, képzeletek országa és belenyugodván a megváltozhatatlanba, jegyezzük föl, hogy ez az első magyar orvostudományi vívmány: a külföld legalább nem vitathatja el tőlünk. És ha évtizedek, évszázadok mulva idegen országbeli felcserek fölhalálják a tuberkulint, a skarlát ellenszerét, fölfedezik a belgyógyászat összes titkait, minket vigasztaljon a tudat, hogy időnket mi sem fecsértük hijába és életbe léptettük a róm. kat., az ev. ref., az ág ev., a gör. egyesült és nem egyesült, az unitárius, sőt idővel a zsidó ortodox és nem ortodox halált.

Syrion.

Virágének.

A kikelet csalt ki	Gyöngéden, szeliden
Vadrózsafa ágból	Szivembe zárnalak
Tavaszi hajnalok	Virágokat bontó
Halvány mosolyából.	Örök napsugárnak.

Mezey Sándor.

A művészetek epocháit apró dolgok jellemzik legjobban: a középkor teremtette meg a haláltánc legszebb ábrázolásait; a renaissance a legszebb tánczó elevenekét.

Gaoincau.

Maxim Gorkij.

Hamarjában nem tudom összeszámolni, hogy rövid időn belül hányszor fogták el és verték meg Gorkijt és hányszor konstatálták, hogy szivbajos, tuberkulotikus, vérszegény, és az ő kiadója tudja, hogy micsoda még ezenkívül. Most, hogy egyszer csakugyan elfogták a nyomorultak milliomos apostolát, nagy a felháborodás az egész világon, s ha jól tudom, mi, magyar sajtó is felirunk a csárhoz, tiltakozván a nagy ember felakasztatása ellen. Tehát Gorkijt fel akarják akasztani és mi tiltakozunk. Ez szép és nemes cselekedet a mi részünkről, de aligha van sok értelme, mert Oroszországban már külön dolgokat elikkasztottak, mint az európai sajtó feliratai és ezek a lelkes írások semmi esetre sem fognak a csár elé kerülni, Vladimir nagyherceget pedig valószínűleg igen kevésbé zsenirozza, hogy akár Anatole France, akár Gelléri Mór hogy vélekedik az ő ténykedéséről. Nincs értelme a dolognak azért sem, mert Gorkij vagy óvatos volt és nem követett el főbenjáró dolgokat és akkor úgy is kieresztik, vagy elkövetett és akkor is kieresztik, csak hogy későbbben és Szibériából. Az első eset valószínűbb, mert ahogy egy messziről látja az ember ezeket az orosz prófétákat, kvalitásaik közül a józan óvatosság ragyog ki legélelnekben. Ha erre a Tolsztoj vakmerő hangú kiáltványait és szövegeit vágják a fejemhez, én viszont azt bátorodom visszavágni, hogy Tolsztojt egy kis kiátkozáson kívül sohasem bántották vakmerő szövegeiért és a kiátkozáshoz joga van minden egyházi szervezetnek, ha a hívő megtagadja az egyház dogmáit és mégsem hagyja ott a maga jószántából a megtagadott szervezetet. De Tolsztoj óvatos és tudta, hogy az orthodox egyház nyílt elhagyása mit jelent a muszkák szemében és ezért megvárta a kiátkozást, amivel egyszeriben martírrá dicsőült és a nép se haragudott meg rá. De visszatérve a szövegekre, föltétlenül bizonyos az, hogy a mi szabad hazánkban régen tölne értök az öreg próféta és hogy odahaza, Oroszországban nem bántották, az arra mutat, hogy az olyan szövegek nem is járnak túlságosan nagy rizikóval. A Tolsztoj vakmerőségét ezek absolute nem bizonyítják, ellenben óvatossága fényesen ragyog abból a kis esetből, mikor egy szegény muzsik némi kis pénzt kért tőle és ő gyönyörű levélben felelt, hogyne irigyelje őt a szegény muzsik, őt, aki istentelen gazdagságban kénytelen élni és örüljön a nyomoruságnak, mert a szegényeké az isten országa. Tolsztoj ezt minden esetre szebben írta meg, de ez volt a lényege irásának, s egyszeriben eszünkbe jut ettől, hogy mennyi bölcs óvatosság fékezte az öreg ur prófétai nekilendülését, mikor maga elébe állította Krisztust, akitől kapacitáló erejű vigasztaló ígéretet plagizál az aktív szeretetet kérő nép használatára. Egy gazdag ember, aki próféta akar lenni, s amellett gazdag is akar maradni, szellemesebben nem oldhatja meg ezt a problémát, mint ha kompromittálja Krisztust, elhallgatván a Mester kiegészítő tanítását, hogy: aki pedig őt akarja követni, ossza el vagyonát a szegények között és vegye vállaira az ő keresztjét.

Nem vonom kétségbe, hogy Gorkij is nagyon szereti a népet, annál inkább, mert ő maga is nép volt egy időben és ezzel szeret eldicsekedni élelmes kiadója. De a Gorkij népszerűsége sem terjedt eddig túl a művész megfigyelő érdeklődésén és aki olyan okosan tudott eddig élni, arról bajosan hihető, hogy egyszeriben hőssé bolondult. De ha megtette, akkor így alakul a kérdés: joga van egy államszervezetnek védekezni a fölrobbantás ellen? Föltétlenül joga van és minden ellensége között éppen a zseni lévén a legveszedelmesebb, éppen ez ellen van legtöbb joga védekezni.

Vitatkozhatunk azon, hogy az abszolútizmus kelle-

mes vagy kellemetlen államforma-e, de ha megvan és amíg megvan, a legnagyobb zsenit is felakasztathatja, ha bírja. Mikor a népnek már nem kell az abszolútizmus, akkor ugyanis agyonüti, mielőtt ezt az önvédelmi akasztást megcselekedhette volna. Ellenben furcsa dolgokra vezetne, ha kimondanánk elvül, hogy a zsenialitás bizonyos fokán túl szabadon lehet nekiugratni a népet az uralkodó hatalomnak. Nincs az a rőf és az a font, amelylyel meg lehet mérni a zsenialitásnak ezt a lázításra jogosító fokát és mennyiségét és miután nincs ilyen mérték, nem is lehet a védekező abszolútizmustól követelni, hogy mérjen vele. Elvégre ne humanizáljunk agyon mindent és lássuk a dolgokat úgy, ahogy vannak: tisztára kaparva minden kulturától. Az a kérdés, kell-e az orosz népnek az alkotmány és a vele járó állítólagos szabadságok, vagy nem kell? Ha kell, akkor egyszerűen feláll, kicsavarja a Vladimir nagyherceg felséges nyakát és sokkal radikálisabban elintézi az abszolútizmusnak akár a legnagyobb zsenialitással megáldott képviselőjét, mint ahogy Gorkijt most el akarják intézni. Az orosz nép azonban nem állott fel, sőt egyelőre abban a stádiumban leledzik, mikor a csár irádatos alakja egypár nihilistát kivéve babonázó hatással van rájuk. A népnek tehát még nem kell az alkotmány és sok Gorkij és sok Tolsztoj fog addig elmúlni, míg minden muzsik elégedetlenné lesz és valamelyik Vladimirt tisztelettel és együttes erővel fejbe kólintják, vagy legilotnozzák, vagy föbbe lövik, már aszerint, hogy melyik eljárás felel meg legjobban az ő temperamentumuknak. A Gorkijék hivatása az, hogy csöndesen, óvatos injekciókkal életre galvanizálják a népet s ebben nem is túlságosan akadályozta őket az orosz abszolútizmus. De viszont kötelességük, hogy le is csitítsák azt a kis töredéket, amely időnek előtte nekirugaszkodik és vaktában neki megy a falnak, s miután nagyot koppanván elhallgatott, a népet saját példájával lökte vissza a győztes hatalom iránt való babonás félelembe. Gorkijék gyönyörűen végezték ezt az élesztgető munkát és ha most a nagy Maxim tényleg kirugott a hámból, és élére állott az időnek előtte forradalmazó csoportnak, akkor éppen az eljövendő orosz szabadság barátai kiabáljanak akasztófa után, mert ez a nekibuzdulás sok időre visszavetett minden forradalmi mozgolódást. A hasznos prófétát az jellemzi, hogy akkor cselekszik, mikor cselekedni kell, s ez megóvja őt attól, hogy visszafelé lódtassa azt, amit megelőzőleg előre felé lódtott. Ha pedig valakiben nincs meg az a képesség, hogy a tett pillanatát megérezze, akkor ne legyen próféta s ha mégis az lesz, akkor viselje a következményeket. Túrje el, hogy belőle nem dicsőül ki egy martir, legfeljebb egy tragikus hős, a tragikus vétség és a bukás minden kellékével felszerelve s túrje el, hogy úgy bánjanak vele, ahogy ő akart banni a győzedelmes ellenféllel. De Gorkijból nem lesz tragikus hős. Ő ki fog szabadulni, mert ő mindig okos ember volt; az európai sajtó feliratozásának pedig az lesz a pozitív eredménye, hogy Vladimir és Trepov pózba vágják magukat és így szólnak: »Ime, mi megbecsüljük a zsenit! Mutasanak még egy európai államot, ahol egy felségárulót és egy forradalomszítót szabadon bocsátának, ha ezerszer Gorkij volna és ha az egész naprendszer sajtója feliratoznék érte!« Igy fognak szólni Trepovék és nem lesz igazuk, de okvetlenül hatni fognak vele.

Marco.

Amit száz esztendő ront az emberiség sorsán, azt másik száz nagynehezen kikorrigálja. Sőt ez a száz gyarapítja is javainkat; de amit ezek a századok lassan összehordanak, azt elsőpri ismét a minden évezredben bekövetkező pusztulás. Így marad az emberiség örökre ugyanegy helyen.

Fontenay.

RÉMES ALAKOK.

A régiségkereskedő.

(Szinhely: egy pesti régiségkereskedő boltja. Műrégiségek, aranyos rongyok, piszkok, mesterségesen rozzant guéridonok, lúgban kimosott miseruhák, az Ujvásártéren elásott és exhumált tanagrák, bolgár török, öreg sarkantyuk, Napoleon-fejes csészék, diszmagyarról leharapott pitykék, nagymennyiségű altwien, meissen, saxe sèvres és herend, egy aranyhímzésű japán paravent, több teljesen érthetetlen »petit meuble«, néhány keserves piszkos nagy rongy, néhány kis rongy és több közép nagyságú rongy. Középpütt EGY RAVASZ KUTYA.)

EGY UR: Talán magához a régiségkereskedő urhoz van szerencsém?

A RAVASZ KUTYA: Igen, én vagyok az.

AZ UR: Kérem, én most rendezem be a lakásomat. Azonban elhoztam a doktor urat, mert ő ért az ilyen régiségekhez és majd együtt veszünk egyet-mást.

A DOKTOR: Igen kérem, én egy kicsit szakértő vagyok az ilyen dolgokban.

A KUTYA: Igen, igen.

(Ő már érti.)

A DOKTOR: Talán nézzünk körül.

A KUTYA: Talán.

A DOKTOR: Például, hogy ez a kétforintos piszok? (Rámutat egy huszonnégyágú csillárra.)

AZ UR (sugva): Kitünő! Maga kitünően érti, hogy kell ezekkel beszélni.

A KUTYA: Ezt a csillárt tetszik gondolni?

A DOKTOR: Azt.

A KUTYA: Azt én magam négyszáz forintért vettem a gróf Reczeczetől. El kellett neki utazni Afrikába, mert egy petty volt a multjában.

A DOKTOR: Maga egy közönséges csirkefogó!

A KUTYA: Kérem, én tudom, hogy velünk, szegény régészekkel így szoktak beszélni, de nálam semmire sem megy.

A DOKTOR (sugva): Ne szóljon közbe, majd elbánok én vele. A csillár testvérek közt megér egy ötszázast.

A KUTYA: Ezt a csillárt azért odaadom... (nézi) odaadom... (gusztálja)... odaadom... háromszáz koronáért.

A DOKTOR (Kissé zavarban): Hogyan? Hiszen az imént azt mondta, hogy négyszáz forintért vette.

A KUTYA: Az egy másik volt. Most jut eszembe.

A DOKTOR: Hm.

(Kínos csönd.)

A DOKTOR (odasug a barátjának): A háromszáz koronát megéri. Ezzel becsapták ezt az embert. Nem ért hozzá. Maga a bronz megér a csilláron háromszáz koronát.

A KUTYA: Ajánlom ezt a csillárt. Ilyen aranyozott facsillárt már nem kapnak sehol.

A DOKTOR: Fa?

A KUTYA: Fa.

(Kínos csönd.)

A DOKTOR (odamegy és megkopogtatja.) Puhafa.

A KUTYA: Keményfa.

A DOKTOR (izzadva): Maga a fa megér rajta háromszáz koronát.

A KUTYA: Na, na, na.

A DOKTOR: De igen, de igen. Ez nagyon drága fa. Ez hegedűfa. Ez ivorfa.

A KUTYA: Milyen fa?

A DOKTOR (kinjában): Juvarfa. Biharfa.

A KUTYA: Nem is igaz, mert czédrus. Igazi libánoni czeruza-czédrus. A Hardtmuth 2-féle erdőkből.

A DOKTOR: Igen. Bivarfa.

(Izzad.)

A KUTYA: Nagyon szép bécsi korai empire. Látja fent a sást? És igazi bronzveret.

A DOKTOR: Igen. Én láttam egy ilyet Hannoverben, a Grüben-palastban. Ott is fölülről lógott lefelé. De az bronzból volt és kései empire. (Viccre fordítja a kinos dolgot.) Már olyan kései empire volt, hogy majdnem lekészt az empireről.

A VEVŐ (már minden bizalom nélkül): Hát mi a véleménye erről a csillárról, doktor.

A DOKTOR: Hát kérem... az ilyen empire-dolgoknál... ez mind egyforma. Az egyik csillár olyan, mint a másik tojás. Ezek úgy hasonlítanak egymáshoz, mint két csecsemő. (Ikreket akart mondani.)

A VEVŐ: Hát ne vegyem meg?

A DOKTOR (nézi a csillárt): Én nem merném azt mondani, hogy nem. Izé, hol vette ezt a csillárt?

A KUTYA: Ez kérem az inarcsi zsidó templomból való. Van onnan egy öröklámpám is.

A VEVŐ: Az talán jó lesz az előszobába.

A KUTYA: De ezt a csillárt azért nagyon ajánlhatom. Ezek a prizmak rajta, ez igazi üveg.

A DOKTOR: Ez viccz?

A KUTYA: Nem egészen. Adtam én már el gyémántot üveg gyanánt.

A DOKTOR: Ezt nem értem.

A KUTYA: Még most is rezeg a vesém, ha rá gondolkok. Bejött egy ur és azt mondta: »Nézze Stern, itt van egy üvegből imitált gyémánt egy gyűrűben. Ez nyolcz forint, eventuell négy forint, a legszigorubb esetben két forint.« Megvettem két forintért és eladtam, azt mondván róla, hogy gyémánt, harmincz forintért. De mikor azt mondtam róla, hogy gyémánt, azt hittem, hogy üveg. És miközben a markomba nevettem, az az ur, aki megvette, és aki azt hitte, hogy én becsaptam, megvizsgáltatta és kisült, hogy gyémánt és hogy százhatvanegy forintot ér. Akkor én a markomba sirtam.

A DOKTOR: Ugy kell magának.

A VEVŐ: És a csillár?

A DOKTOR: Most már igazán nem vagyok tisztában vele. Tökéletesen megzavart.

(Kissé gondolkozik.)

A KUTYA: Nos?

A DOKTOR: Mennyit mondott?

A KUTYA: Háromszáz koronát.

A DOKTOR: És emlékszik rá! Mendacem oportet esse memorem.

A KUTYA (magában): Latinul beszél, ugy látszik, többet ér a csillár. (Fájni kezd a szive.)

A DOKTOR: Száz korona.

A KUTYA (nagykinban, magában): Négy forintért vettem. Most mit csinálják?

A DOKTOR (sugva, a barátjához): Így talán ideadja kétszázért. Kétszázötvenet megér.

A KUTYA: Hát százötven.

A DOKTOR (meglepődik): Százötven?

A KUTYA: Eventuell száz.

A VEVŐ: Nem értem, doktor...

A DOKTOR: Igen, igen. Hát majd visszajövünk holnap.

(Távoznak. A kutya magára marad és izgatottan nézi a csillárt. A doktor nem tudja, hányadán van. A vevő nem tudja: a doktor csal-e, vagy a KUTYA nem ért hozzá? Avagy mind a kettő csal és egyik sem ért hozzá? Az igazságot egyesegyedül a csillár tudja, de az hallgat.)

Vessző.

Égő boglyák.

— Émile Verhaëren. —

A rónán éj... a róna lángban áll!
A vészharangok hangja kongva száll
Onnanfelől, hol földet ér az ég...

— Egy boglya ég!

A tűz felé özönlik egyre jobban
A nép hosszú, zilált sorokban.
Fut, fut, hogy szinte reng a föld,
Kiáltoz, ordit és üvölt,
Kutyák szűkülnek e lármába még...

— Egy boglya ég!

A láng sziszeg s amint magasra kap
Piszkosszélű piros rongygyá szakad.
Aztán vonagló fűrtbe bomlik
És összeomlik.
Majd elterül
És szikraeső hull köröskörül,
Szennyessárgán s aranyfoltokban...

— Egy boglya ismét lángra lobban!

Kéntestei hatalmas tűzkigyóknak
Mint izmos birkozók, ugy forgolódnak.
Majd erre-arra imbolyogva
Fonódnak rőt, nagy gombolyagba
S a láng átcsapván most a rét felett
Odébb a roskadt kunyhók ura lett,
Azok mellett is felpírul a lég.

— Egy boglya ég!

A földék
Arczát rémület lepte meg

Az erdők
Ébrednek s lombjuk félénken remeg
A lép
Elveszti lágy ködfátyolát,
Ágaskodó lovak nyeritenek;
S a tűzbe, mely lohog szárnyuk alatt,
Belézuhanak súlyos madarak.
És egy rövid pillanatig
Panaszszó, bús jaj hallatik!
Ez a halál!
Amint sebesen tovaszáll,
S ha ismét gátba ütközött,
Őklét rázza a láng között,
S minthogyha hangja hallszanék...

— Egy boglya ég!

Majd egy perczig csak néma bú van
A táj fölött... De iszonyúan
Uj láng tör im ki: hosszú nyelve
Hegyét a láthatár fölé emelve;
Vörössé lesz az éji szürkesség...

— Egy boglya ég!

Az általútakon torlódva meg
Csak áll a rettegő tömeg.
A gyermekek sírnak, a vének
Sovány karjuk' a tűz felé kltárják,
Mely lengeti színes zászlói árját,
S bámulva játékát a fénynek
Néhány örült hallgatva áll,
Nem is mocczan meg, csak zihál.
Óh, mily gyönyörűség!

— Egy boglya ég!

A lég vörös, az ég tekintete
Nem villogó, de koromfekete.
Sok-sok csillag szemét lezárta sorba,
S a mint a füst, mely száll sűrű gomolyba
Meg-megreped,
Mélyén egy-egy tűzkő lebeg.
S a lángok bögő kórusába
E küzdő, vívó hangtusába
A túlpartról visszhang szól bele még.

— Egy boglya ég!

A tűz uszó lángjaitul
A nagy víz tükre is kigyul.
S az erdő és a lép, s a rét
Parázként izzik szertesztét.
Vér és arany
Határtalan
Tengerből szórja dús színét...
A láng meg forrong, kavargó,
S nő... egyre nő az ég felé
S addig csapkod, tánczol, forog,
Míg a mennyboltot elnyel!

Gábor Andor.

INNEN-ONNAN.

= **A Kossuth-császár.** Vajjon mire gondol az oláh paraszt, mikor kossuthistára szavaz? Mert sok kerületben az oláhok, a derék, csöndes, kezes oláhok buktatták meg a szabadelvű jelöltet s szavaztak Kossuth-pártira — s nem pénzért, hanem inkább pénz és egyéb csalogatásnak próbáját állva; a szabadelvű sátorban lobogott a tűz, fortyogott a paprikás hus, zubogott a főtt bor, s a szegény oláh állott rendületlen olyik helyt harminczhat óra hosszat szabad ég alatt, bokáig fagyban, vékony ruháiban dideregve, étlen-szomjan, de kitartva a jelölt mellett, kinek, olyiknak fiatal s tegnapig előtte ismeretlen embernek, csókolta a kezét, a kabátja ujját, hogy az új politikusknak köny szökött szemébe, s maga is odaállt fázni, éhezni és sanyarogni új hívei közzé. Mi történhetett ez alatt a szegény, együgyű, tanulatlan lelkekben? Mily kép élhet bennük szabadságról, alkotmányosságról és magyar hazáról, melyek védelmére híják a falí kiáltványok, amiket talán oláh nyelven sem tud elolvasni, mert hány tud közöttük olvasni! Egyik helyütt valaki beférkezett ebbe a lélekbe s kitudott egyetmást. Van valahol, messze, Budapesten vagy Bécsben egy hatalmas öreg császár: a Kossuth-császár. Nagyon öreg már, már nagyapáink róla danoltak, de nagyon hatalmas s az urak most mind hozzá szítanak. A Kossuth-császár most azt parancsolja, hogy mindenkit meg kell választani, akit ő izen, meg kell választani akkor is, ha más mégannyi pénzt kínál és forró borlevest... Keserves dolog fázni, éhezni, fagyoskodva gémberedni, de a Kossuth-császár így parancsolta, s a császárnak engedelmeskedni kell. Csak legyen aztán irgalmas; s egyhamar ne parancsoljon megint választást...

* * *

+ **A szabadelvű pártnak,** amelyet a választás kisebbségbe juttatott, igazán nagyon érdekes most a helyzete. Tisza István, akinek a vezetése alatt ez a katasztrófa érte, azt kívánja tőle, hogy menjen vele ellenzékbe. Andrassy Gyula gróf, akinek a veresége körül szintén olyanforma része van, mint Tisza Istvánnak, viszont azt követeli, hogy mögéje sorakozzék kormánypártnak. Soha a szabadelvű pártnak olyan jó dolga nem volt, mint most, amikor olyan rossz dolga van, mint még soha. Eddig meg volt szabva a teendője, most szabadon választhat, mi legyen: kormánypárt-é, vagy ellenzék. Kurizál neki Tisza István is, Andrassy Gyula is, a dolog hamarosan úgy fordulhat, hogy még Bánffy Dezső meg Kossuth Ferencz is. Mert a szabadelvű pártra most szüksége van minden politikusknak, akár miniszterelnök akar lenni, akár ellenzéki vezér. Igazán, az ember soha se tudja, hogy mitől hizik és a szabadelvű párt, mikor a tagjai rendre buktak a választás napjain, mindent hamarabb gondolhatott, mint azt, hogy ő most — karriert csinál. Az igaz, hogy egy kicsit *lefelé* csinálta ezt a karriert, de ez nem baj, mert ha valami, úgy éppen ez a mostani választás taníthatta meg arra az igazságra az embereket, hogy az ül a legbiztosabban, aki a földön ül. A szabadelvű párt most a földön ül és lám már azok kérlelik, hogy keljen föl, akik leültették.

* * *

△ **Versek.** Montignoso grófnő verseket ad ki. Egyet mutatóba is közöl a prenumeráns fölszólítás: *Warum in die Ferne schweifen?* Különös. Montignoso grófnő, aki karácsonykor be akart törni gyermekeihez, most boldog lesz, ha verseire jó kritikát kap. Pedig ezek a versek, akár jók, akár rosszak, elhibázott élet és kinos keservek dokumentumai. Örül, ha azt mondják szerelmében való csalódására: milyen szép! Szíve boldogan dobban meg, ha gyermekeitől való örök száműzetésére tapsolnak: gyönyörű! S milyen mennyei boldogság költőznék megtört

szívébe, ha ezért az egész kinosan megbánt tragédiáért kültagul beválasztanák a Petőfi-társaságba. Egy kis verskötet s a leghaszontalanabbul tönkre tett pálya után az ember azt mondja: nem éltem hiába!

* * *

ő **Miklós czár** először agyonlövetett tizezer orosz munkást, azután fogadott harminczkettőt, kedves gyermekeinek szólította és pazarul megvendégelte őket. A munkások pedig jó egészséget kívántak neki, kitűnő étvágygyal fogyasztották el a fejedelmi reggelit, felköszöntőt mondtak az Atyuskára és holtuk napjáig könnyes szemmel fogják őt emlegetni a kegyességéért. Ezek nem fognak többé halált kiáltani a czárra, se barrikádokat építeni a kozákok ellen. A világ a szájalomnak és a megvetésnek keverékével gondol rájuk, holott a világnak igazán nincs igazsága. Akik tisztán akarnak látni, azokat meggyőzheti már az is, a mi idáig történt és még inkább meggyőzi majd, ami ezután fog történni, hogy az orosz forradalom, vagy legalább ez a mostani orosz forradalom egyáltalában nem az, a minek nézni akarják és a minek az idealizmus egy bizonyos fajtájával minősíteni próbálják. Azt lehet mondani, hogy a világ, már az ugynevezett művelt világ, szuggeráló szemmel nézi az orosz mozgalmakat és mindenképpen olyan eszmék harcziás megszólalásává akarja avatni, amelyek neki kedvesek, nagyok és értékesek, de amelyeknek a vonzó ereje bizony ezeknek a szegény rabságban és rabságra nevelt muszkáknak a lelkét még meg nem érintette. Gorkij álmai ennek a mozgalomnak a lelkétől épp oly messze esnek mint akár a Trepov generális fölfogása, csak hogy más-más irányban. Ami ezeket a tömegeket mozgatja, az az éhes ember keserősége, amely nem a szabadságtól olvad el, hanem attól, hogy — jól tartják. A szabadság, az már a jóllakott emberek éhsége és ettől odafönt még jó messze vannak.

* * *

△ **Gorkij szabadítói.** Európa összes Otthon-írók-és-hírlap-írók köreiben nagyban folyik az aláírás. Mindenki Gorkijnak ír alá, hol kegyelmi kérvényt, hol demonstrációt, hol egyszerű fölszólító levelet a czárhoz, hogy azonnal bocsássa szabadon. Ebbe a hangműveltebe tegnap mint a bomba csapott bele a hír, hogy Gorkijt már szabadon bocsátották. Mi lesz most már a tömörked autogrammal? Kellemetlen eset nagyon, szinte elrontja az örömet a nagy író szabadulásán. De hála istennek, ma Gorkij megint rab, sőt mint iszonyattal hírül adják, nemezpapucsot sem adnak neki s szegény hosszabb raboskodásra szándékozik berendezkedni. Az összes Otthonok megkönnyebbülten lélegzenek föl: nem vész hát kárba a sok autogramm és a kitűnő Gorkij rab marad és arra vár, hogy írotársai szabadítsák ki.

* * *

+ **Trepov, a lelencz.** Ez az ember már rémregény-czimnek született és most ágyuval, puskával, korbáccsal és akasztófával csinálja maga mögé a rémregényt. Azt írják róla, hogy egy havas téli éjszakán egy kapu előtt találták: így adta a kis Trepovot a lelketlenség a végzetnek és a sors csakugyan harmonikusan bánt vele, mikor végezetül olyan helyre juttatta, ahol csak az állhat meg, akinek semmiféle tudata nem lehet semmiféle érzésről, amely embert emberhez fűz. Ennek az embernek nem volt anyja és alkalmasint még hamarabb nem volt atyja, nem volt testvére, a mióta él, csak pártfogói és gazdái voltak, míg végezetül maga a muszka czár lett a gazdája és pártfogója. Trepovot nem lehet azzal vádolni, hogy ő a nép fiából lett a nép hóhérjává, mert ő senkinek se a fia, csak a kétségbeesés és a lelketlenségé, amely mint csecsemőt az utcára dobta. Az irgalom érzésére benne hasztalan hivatkoznak, mert ez az érzés benne át kellett, hogy vak engedelmességgé olvadjon azok irányában, akik őt fölszedték és mind maga-

sabdra emelték. Ő gyűlöli az utcát, ahová az élet a születése napján az emberi érzések világából száműzte, hogy elpusztuljon és nem lehetetlen, hogy a sors elégtételének veszi, mikor most ezt az utcát elboríthatja vérrel. Mindenesetre gazember, de erről megint csak az irgalom tehet, amely fölszedte a kapu elől, hogy megizmosodván, — bosszút állhasson.

* * *

♂ **Zwillinger bácsi** megkorrigálta ezt a mondást, hogy *Vedere Napoli a poi morire* úgy, hogy: leszavazni Vázsonyi Vilmosra, azután meghalni. Sőt ő lelkiismeretesebben vette a dolgot, mint a Nápoly-rajongók, mert ezek megnézik Nápolyt, de azért tovább élnek, a jó Zwillinger bácsi azonban leszavazott Vázsonyira és csakugyan meghalt harmadnapra. Mi, akik nem vagyunk terézvárosi választók, meghatottan és kissé értetlenül gondolunk az esetére, a melyben az alkotmányos kötelesség gyakorlása mint halálos kéj jelentkezett és helyesnek tartanak, ha a demokrata-párt emléket állíttatna Zwillinger bácsinak, aki új műfajt képvisel a választások halottjai között. Mert halottjai a magyar képviselőválasztásoknak mindig voltak szép számmal: agyonlőtt, agyonvert, agyonütött vagy agyonizgatott emberek, de Zwillinger bácsi, aki abba a gyönyörűségbe halt bele, hogy leszavazhatott az ő jelöltjére, első és páratlan a maga nemében. Az ő esete rejtelmet és idegizgató perspektívát nyújt az örömeknek egy idáig meglehetősen ismeretlen világába; abba a sajátos gyönyörűségbe, a melyet a Vázsonyi Vilmosra való szavazás tár föl a lélekben. Valami csodálatos varázs, mámorító gyönyör lehet abban, hogy még öreg emberek lelkére is olyan végzetes elevenséggel hat. Ez edesebb lehet, mint a szerelem, bódítóbb mint a hasis, ez valami olyan páratlan kéj lehet, hogy — idegenforgalmat lehetne vele csinálni Budapesten. Spleenes angolok, a kiket már semmiféle öröm nem izgat, ha hírét veszik a Zwillinger bácsi esetének, seregben tódulnak Budapestre, hogy — egyszer, legalább csak egyszer rászavazhassanak Vázsonyi Vilmosra, megismervén így a kéjt, a melyben meghalni öröm és gyönyörűség.

SZINHÁZ.

Nemzeti Színház.

(Robert Marshall: *Killicrankie herczeg*. Bohózatos szerelmi történet három felvonásban. Fordította Mihály József. — Adták a Nemzeti Színházban január 31-ikén.)

Az angol daraboknak nem sok szerencsájük van nálunk. Az angol könyvek nyugodt gondolatmenetében, értelmi higgadtságában, épkezláb előadásában van valami, ami összevág a kálvinista magyar észjárással és vérkeringéssel, de a tréfájuk merőben idegen tőlünk. A *Lady Windermere* komolyabb, elegáns párbeszéde hatott minálunk is, de már a Barrie Robinzonádja, az *Egyenlőség*, hiába ragadott el egy pár embert úgy, hogy egy estén át kilencz éveseknek érezték magukat, legtöbben úgy vettük észre, hogy az író minket néz serdületleneknek, s ezt elég komolyan megapprehendáltunk. Nagyon világos előttem, hogy lehet magyar intellektus, amely bele tud mélyedni *Hamlet*-be, lázba jön *Macbeth*-től és lehangelődik *Lear*-en, de elképpedéssel áll meg a Malvoliók és Fluellenek előtt, s mosolygásán boszankodás futos át és értetlenség üreskedik a szemében. Az idő könyörtelenül megtizedelte a Molière kómiikus figuráit is, s csak az író kimélte meg, a szabályos francia stílust, a vesszorok és rimék pontosan kinyesett spalier-it, az értelemnek ezt a francia izlésű parkját. De ha az ő bugyborékoló jókedvén ma tulesz a

mindennapi maliczia s villámló értelmét a furcsaságok meglátása dolgában lefőzi a közönséges élet: az ő humora és sarcasmusa helyett van egy újabb francia sarcasmus és humor, amely a tartalmat a szavakban felnagyítva vagy lekicsinyítve, félrejátssza vagy megborsozva leröppen a színpadról a nézőtérre, s felbukkan a zsúrokon és társasvacsorákon. Az angol humor nem járja ezt az utat. Meghökkenünk azoktól az angol képektől, amelyekben a vágató kocsikereke fennakadt egy faágon, a kocsis kétrét hajolva lóg a kerékben, a czingár gebe darabokra hullott s az egésztest röhögve nézi egy mezitlábos néger, zöld nadrágban, rongyos vörös frakkban, fehér czilinder gyapjas fején s odolos üveg a kezében. És ép így visszahökölünk az amerikai bohózatoktól, mikor a szerelmes levél a sült kappan belsejéből kerül napvilágra, s az após ötször rálő leendő vejére, megtudni, hogy nem ijedős-e vagy gyáva. És tanácstalanul nézünk, mikor Killicrankie herczeg a disputa hevében öltre kapja hadaró barátját, hogy kiczipelje a másik szobába.

Nem mondhatni, hogy a magyar kedély nem fogékony a humor iránt. Nem is szólva közmondásaink, anekdotáinkról, Tallérosy Zebulonról, Eötvös Károly törvényszéki humoráról s a Mikszáth vármegyeházi öreg uras kis pikantériáiról, magánál Aranynál megvan a humornak és sarcasmusnak minden fajtája, az öreg Benczétől Jókán át a Nagyidai cigányokig. Ha az angol humor nem hódít meg, nem mi vagyunk az okai, hiszen mi nagyon is meghódolunk a francia tréfák előtt. Csakhogy a francia humor minden perczen más: most nagyit, aztán kicsinyit; most félreértet, itt az ész szólal meg, amott az alkalmosság nevettet, emitt épen az alkalmosság; a klaviatura gazdag. Az angol humorista egy patronnal fest. Más nemzet csak a gyerekeket mulattatná úgy, mint mikor Fielding jól elvereti Tom Jonest, aztán ruhátlanul sétáltatja be a városba; s felnőttek aligha mulatnának jól másutt a *Tristram Shandy*-beli nagyorru emberen, s a pupos, négy láb magas orvoson; Tóbiás bácsi és az apa karrikaturáin, melyek el vannak rajzolva a végletekig. Thackeray hazudozó Gahagan őrnagyja, az az indiai Münchhausen, aki egy ágyulövessel harmincz elefántnak az ormányát tépi le, az angol bohózat-tréfának egyik főhőse. Mert az angol tréfa mindig bohózat. Ezért idegen tőlünk, mert ez a vonás nincs meg sem költészetünkben, sem közmondásainkban, sem vérünkben, mint ahogy megvan az angolokéban. Thackeray, vidéki felolvasó körútján, a nagy siker felett való örömeben kilógatta lábait a robogó bérkocsi ablakán, — és ezzel semmit sem veszített a komolyságából. De minket az ilyen bohóci vonásnak a szertelensége visszariaszt az angol vigjátékoktól.

Gyerekes az angol humor, szertelen torzításában is, naivságában is, mint mikor a tiz éves kis Copperfield éhesen-szomjason beállít a korcsmába ale-t kérni. A humorukat nem kell irigyelnünk az angoloktól, de irigyelhetjük őket magukat, ezeket az ép, erős embereket, akik a gyerekeséget birják élvezni, sikamlósság és trágárság nélkül; akik olyan komolyan végzik a napi munkájukat, hogy mikor fáradtan pihenésre és szórakozásra vágnak, beérik azokkal az együgyű bohózatokkal, amelyek bohócokat és akrobatákat kívánnak meg a színpadon. Emellett az izlés mellett persze nem nagy az ázsiója az elmésségnek, az értelem tornájának, a szípkázásnak. Méltán panaszkodott Stendhal, hogy a csatornán átkelve, az elmésség hetvenöt százalékot veszít az értékéből.

Az angol tréfa sem jár jobban, ha mihozzánk jön. Londonban nagyon ügyes írói ötlet számba mehet, ha egy herczeg a leányt, akit szeret s aki nem akar hozzá menni, elcsalja skóciai várába s ott kijelenti neki, hogy nem ereszti szabadon, amíg hozzá nem ígérkezik feleségül. Nálunk ez az ötlet a Király Színházba kívánczok, ahol

a többi ilyesmit árulják. Jó ötlet lehet a hercegtől, hogy mikor a daczos leány nem hajlik meg, kinyitattja a kaput s szabadon eresztí a foglyot, aki már megszokta kedves börtönét s nem is tud elmenni, hanem visszafordul és ott marad, feleségnek. De ezek pusztá mozgások és tettek, mint a bohózatban. Az író a három felvonásból éppen a harmadikat hagyta ki s a negyediket vagy ötödiket tette a helyébe; kimaradt az egész fejlődés: hogyan szeret bele a lady a különös hercegbe. Az író csak kijelenti kerekén: szerelmes — és ezt el kell hinni. Közben a kastély vendégei bohózati helyzeteket és mókákat pakolnak ki az uti ládájukból, amely este fél tízre kiürül.

A herceget Császár játszotta, aki szemlátomást tettzett magának. Az est sikere Csillag Terézé volt, egy gazdag asszony szerepében, aki szintén a vesztegzár alatt hajlik kikoszorázott udvarlójához. A fiatal ladyt D. Ligeti Juliska játszotta. Mindig szívesen látjuk őt a színpadon, de az ő kedvessége éppen abban van, hogy semmi sincs benne egy hideg ladyból, csakugy, mint Dezsőben az olyan kiélt rouéból, amelyet adnia kellett.

—vics.

IRODALOM.

Uj könyv Itáliáról. Ezerszer elmondott frázis, hogy a magyar tudományosságot megöli a chauvinizmusa, mert itt alig irnak egyebet, mint hetvenötöd rangú emberek történelmi és irodalomtörténeti életrajzait; ezt a munkásságot hébe-hóba megturbálja egy kis könnyelmű kaczerkodás a külfölddel, amelynek új könyveit hirtelen átírják magyar tárczaczikkekké. Sehoh a világon annyi frázis nem pukkan szét a Cinquecentóról, meg az angol parlamentarizmusról, mint minálunk, de ezeknek nincs semmi hátterük, azaz egy sornyi sem, amennyit a kis Larousseból egy fél perc alatt meg lehet tanulni. Magna Charta, lőpor-összeesküvés, Gladstone — ennyi a tudományunk az angol parlamentarizmusról, s a művészetről annyi a kirakatunk, hogy minden harmincz éves ember el tudja sóhajtani a Velence nevet, tudja, hogy ledőlt a Campanile, hogy narancs virít Sorrentóban; s művészettörténeti tudományunk annyi, hogy Rafael egy umbriai parasztasszonyról kanyarította egy hordó aljára a Madonna della Sedia vázlatát; körülbelül ilyen mélyen szánt a magyar műveltség.

Azért végez komoly nemzeti munkát is az, aki idegen művészetről vagy tudományról komolyan beszél nálunk. Persze, ez nem könnyű dolog, mert előmunkálat nálunk semmi sincs, tehát semmit se lehet elhagyni azon a réven, hogy közismeretes. A külföldön meg annyi a komoly munka, hogy azoknak már az átolvasása is egy emberéletbe kerül. E közt a Skylla és Charybdis közt Berzeviczy Albert, mikor a világ legnagyobb témájáról, Olaszországról irt könyvet, teljes biztossággal haladt át. Előadása földrajzi rendben halad, úgy hogy mi magyarok, akiknek nincs egy magyar Baedekerünk, Berzeviczy könyvét a művészeti dolgokban annak használhatjuk, de azért a könyv nem pusztá adathalmaz: megvan benne a renaissance lelke is, hangjában a rajongás a cinquecento nemes »emberi chauvinizmus«-áért, magyarázataiban az emelkedett felfogás, úgy hogy ez a könyv amellelt, hogy semmi adat sem hiányzik belőle, hogy lapjain megjelennek tájleírások és történelmi visszatekintések egyaránt, összefoglalásaiban, felfogásában, hozzáértésében mégis: Burkhardt és Symonds.

Művészeti kérdésről egyáltalán nincs még ilyen értékes könyv a magyar irodalomban. Mert ámbár Berzeviczy utirajzoknak és tanulmányoknak nevezi könyvét, ne tessék hinni, hogy ezek afféle mágnásos utleírások elegáns hotelekről, a table d'hótenál megjelenő missekről és madameokról, s apró pletykázások külföldi nevezetességekről. Ez a könyv alapos tudós munkája, egypár századnak alapos, tudományos művészettörténete, amely inkább csak színezésül használja fel az utirajz eleven

vonásait. Az író subjectívsege nem pattan elő máshol, csak a hangban; de ez a nagy lelkesedés és művészi meghatottság maga egyik ékessége a könyvnek.

Ez a hang s itt-ott az utazó tájkép-impressziói teszik a könyvet súlyos magvassága mellett is könnyű olvasmánynya. Ez a tudományos, összefoglaló munka úgy olvastatja magát, mint valami könnyed utirajz, s szép olvasmánynak is; a könyv lapozgatója az élvezetre ráadásul kapja azt, hogy végigtanulja a nagy olasz művészetet. Berzeviczy könyve, mely közibénk hozta Italiát, bizonyosan sokakat fog Itáliába csábítani, s mindkét ut egyformán nyereség.

Minden nagy tulajdonságain s nagy hasznán felül még egy gyönyörűséget kínál ez a könyv. Mikor először megjelent, jól esett látni, hogy egy kulturpolitika nemcsak intézményekben, hanem önnön munkásságával is dolgozik a magyar műveltség fejlesztésén és terjesztésén. Most az új esztendőre napvilágot látott második bővített kiadás arról tett tanuságot, hogy aki a magyar kulturpolitika élén áll, nemcsak lelkes irányítója a magyar műveltségnek, hanem személyes munkása is. S nagy megnyugvás mindenkinek, hogy ha Berzeviczy Albert odahagyná is kultúzszereszeri terét, tehetsége és lelkesége tovább is megtartják a magyar kultur munkásának.

Nekünk igazán kedvez az alkalom, hogy most üdvözöljük e kitűnő könyv érdemeit és fontosságát, mikor az írója egy percze nem miniszter.

x.

KÖZGAZDASÁG.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 4^{1/2} százalékos záloglevelei azon tulajdonosainak, kiknek címletei a legutóbbi húzás alkalmával 1905. augusztus 1-én leendő visszafizetésre kisorsoltattak, felajánlja 4 százalékos zálogleveleit oly módon, hogy minden ilyen kisorsolt és folyószelvénnyel ellátott címlet helyett egy ugyanoly névértékű, ugyancsak folyószelvénnyel ellátott 4 százalékos záloglevelet és azonfelül minden 100 K névérték után 2 K 12^{1/2} fillért készpénzben szolgáltat ki. A kicserélésnek ez év február 20-ig kell megtörténnie. — A bank igazgatósága legutóbbi ülésén Csuka Lajos czéggazdát aligazgatóvá, továbbá Bródy Aladár, Hollós Ödön és Schweiger Ödön főtisztviselőket czéggazdókké nevezte ki.

A »The Mutual New-yorki életbiztosító társaság« közzétette a lefolyt évről szóló mérlegét. Az eredmény újabb fényes bizonyítéka a kölcsönösségi elv diadalának az életbiztosítás terén. Az óriási számadatokból, melyeket a »The Mutual« mérlege feltüntet, fényesen kiviláglik, hogy ez intézet mint eddig, úgy ezentúl is a világ összes életbiztosító intézetei között a legelső helyet foglalja el. Különösen kiemelendő, hogy az összvagyon 202,885.000 frankkal, a biztosítási állomány 530,482.000 frankkal és a külön tartalék 63,694.000 frankkal növekedett. Ez utóbbi immár 370,247.000 franknyi összegével a törvényes tartalékon kívüli felesleget, vagyis a nyereségtartalékokat képezi, mely arra képesíti ezen intézetet, hogy feleit évről évre rendkívül magas nyereséyesztalékokban részesítse. Ez utóbbiak az elmúlt évben meghaladták a 15 millió frankot. A mérleg legfontosabb adatait a következőkben adjuk: Összvagyon 2,284,862.000 frank (gyarapodás: 202,885.000 frank), külön alap (nyereségtartalék) 370,247.000 frank (+ 63,694.000 frank), rendelkezésre álló felesleg az 1905. évben kiosztandó nyereségyekre 15,025.000 frank (+ 362.000 frank), összbevétel az 1904. évben 419,704.000 frank (+ 19,012.000 frank), az 1904. évben kötött és az első évi díj lefizetése által érvénybe lépett biztosítások 1.189,287.000 frank (+ 86,813.000 frank), érvényben lévő biztosítások és életjáradékok 8,018,713.000 frank (+ 530,482.000 frank), a kötvénytulajdonosoknak 1904-ben kifizetett 179,930.000 frank (+ 10,357.000 frank).

»Bob hashajtó« a legkellemesebb. (10 fillér.)

HETI POSTA.

Budapest. Sz. D. Ez az a régi história, mely örökkön ismétlődik és mindig új marad. Némi rövidítéseket szeretnénk proponálni. Látogasson meg.

B. F. Mi hasznosabb foglalatosságot ajánlanánk önnek, mint fogyatékos tudással rossz verseket firkálni. Szegény ember fia vessen számot az idővel és értékesítse.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**